

**VIERASKIELISTEN LASTEN
TUNNEKASVATUS
VARHAISKASVATUKSESSA**

LAB-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosionomi (AMK)
Sosiaalipedagoginen varhaiskasvatus
Syksy 2020
Erholtz Silja
Sykiäinen Svetlana

Tiivistelmä

Tekijä(t) Erholtz, Silja Sykiäinen, Svetlana	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 46 + 2	Valmistumisaika Syksy 2020
Työn nimi Vieraskielisten lasten tunnekasvatus varhaiskasvatuksessa		
Tutkinto Sosionomi (AMK)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa vieraskielisten lasten tunnekasvatuksesta ja kiinnittää huomiota vieraskielisten varhaiskasvatusikäisten tunneilmäisyyden mahdollisiin pulmiin ja menetelmiin, joilla vieraskielisten lasten tunnekasvatusta voitaisiin tukea. Tarkoituksena oli pyrkiä ennaltaehkäisemään vieraskielisten, varhaiskasvatusikäisten lasten tunneilmäisyyden vaikeuksia ja edistää heidän osallisuuttaan. Opinnäytetyön keskeisimmät teoreettiset lähtökohdat olivat vieraskielinen lapsi varhaiskasvatuksessa, varhaiskasvatusikäisten lasten tunnekasvatus sekä varhaiskasvatuksen ammattilaisen tunnetaidot ja niiden vaikutus lapsen tukemiseen.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimukseen osallistuneiden varhaiskasvatuksen asiantuntijoiden näkemyksiä ja kokemuksia vieraskielisten lasten tunnekasvatuksesta käytiin läpi teemahaastatteluiden avulla. Litteroidut teemahaastattelut tiivistettiin ja analysoitiin teemoitellen.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan vieraskielisyys voi tuoda varhaiskasvatukseen jonkinlaisia haasteita, jotka pitää huomioida tunnekasvatuksen suunnittelussa varhaiskasvatuksessa. Erittäin tärkeänä nähtiin ammattilaisen rooli ja vastuu ryhmän toiminnan pedagogisessa suunnittelussa niin, että vieraskielisten lasten mahdolliset erityistarpeet huomioidaan kaikessa toiminnassa, mutta kenenkään erilaisuutta tai erityistarpeita ei kuitenkaan turhaan korosteta. Tutkimustuloksina nousi esiin erilaisia menetelmiä ja työkaluja, joita voi käyttää tunnekasvatuksen tukena sekä vieraskielisille, että kaikille muillekin lapsille.</p>		
Asiasanat Varhaiskasvatus, tunnekasvatus, vieraskielisyys, vieraskielinen lapsi		

Abstract

Author(s)	Type of publication	Published
Erholtz, Silja	Bachelor's thesis	Autumn 2020
Sykiäinen, Svetlana	Number of pages	
	46 + 2	
Title of publication		
Emotional Education of Non-native Children in Early Childhood Education		
Name of Degree		
Bachelor of Social Services		
Abstract		
<p>The aim was to produce knowledge about the emotional education of non-native children and to call attention to the possible problems and methods of emotional education that could be used to support non-native children's emotional education. The purpose was to prevent difficulties in the expression of emotions in non-native, early-childhood children and to promote their participation and inclusion in the society. The main theoretical starting points of the thesis were to study a non-native child in early childhood education, emotional education of children of early childhood age, and the effect of the emotional skills of an early childhood education professional on supporting children.</p> <p>The thesis was carried out as qualitative research. The views and experiences of early childhood education experts who participated in the study were collected through thematic interviews. The transcribed interviews were summarised and analysed thematically.</p> <p>According to the research results, a foreign language can bring some challenges to early childhood education, which must be taken into account when planning emotional education in early childhood education. The role and responsibility of the professional in the pedagogical planning of the group's activities were seen as very important so that the possible special needs of non-native children were taken into account in all activities. However, the difference in children's language skills should not be unnecessarily emphasised. As a result of the research, various methods and tools emerged that can be used to support emotional education for both non-native as well as all other children.</p>		
Keywords		
Early childhood education, emotional education, non-native child		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSASETELMA.....	3
2.1	Tarkoitus ja tavoite	3
2.2	Aiheen rajaus ja tutkimuskysymykset.....	3
2.3	Tutkimuskohde	4
3	TUNNETAIDOT	5
3.1	Tunnekasvatukseen liittyvät käsitteet.....	5
3.2	Tunteiden syntyminen ja niihin reagoiminen	8
3.3	Vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen vaikutus tunnetaitojen kehittymiseen...	10
3.4	Mielenterveystaidot ja trauma.....	10
4	TUNNEKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA	12
4.1	Tunnetaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa	12
4.2	Tunnetaitojen kehitys vauvasta leikki-ikäiseen.....	12
4.3	Kielen merkitys tunneilmaisussa	13
4.4	Varhaiskasvatuksen ammattilaisen tunnetaitojen vaikutus lapsen tukemiseen	14
5	VIERASKIELINEN LAPSI VARHAISKASVATUKSESSA	16
5.1	Kieli- ja kulttuuritietoinen toiminta	16
5.2	Vieraskielinen lapsi osallisena ryhmässä	16
5.3	Suomi toisena kielenä -opetus	17
5.4	Oman kielen ja kulttuurin merkitys.....	18
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	20
6.1	Tutkimusmenetelmät	20
6.2	Eettiset kysymykset ja tutkimuksen luotettavuus.....	21
7	TUTKIMUSTULOKSET	24
7.1	Tutkimuksen aiheen merkitys	24
7.2	Vieraskielisten lasten tunnekasvatuksen nykytila varhaiskasvatuksessa.....	24
7.3	Vieraskielisyys ja tunnekasvatus	27
7.4	Vieraskielisten lasten tunnekasvatukseen liittyvät haasteet.....	28
7.4.1	Kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen liittyvät haasteet	28
7.4.2	Yksilön tunteisiin ja tarpeisiin liittyvät haasteet.....	29
7.4.3	Kulttuurieroihin ja taustan vaikutukseen liittyvät haasteet	29
7.4.4	Ryhmämuotoiseen toimintaan liittyvät erityispiirteet.....	30
7.4.5	Varhaiskasvatuksen käytäntöihin liittyvät haasteet	31

7.5	Menetelmät ja tukikeinot vieraskielisten lasten tunnekasvatuksen tueksi	32
7.5.1	Arvostava ilmapiiri ja sensitiivinen vuorovaikutus.....	32
7.5.2	Toiminnalliset menetelmät.....	34
7.5.3	Visuaaliset keinot.....	35
7.5.4	Selittäminen ja sanoittaminen.....	36
7.5.5	Nonverbaali viestintä	36
7.5.6	Vinkkejä ja materiaaleja varhaiskasvatuksen ammattilaisille	37
7.6	Muita tuloksia teemojen ulkopuolelta.....	37
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	39
9	YHTEENVETO.....	41
	LÄHTEET	43
	LIITTEET	47

1 JOHDANTO

Ulkomaalaistaustaisten perheiden määrä Suomessa kasvaa jatkuvasti, ja tilastojen mukaan suurin osa toisen polven maahanmuuttajista on nyt varhaiskasvatus- tai kouluikäisiä (Nurmi 2019, 7). Vieraskielisten määrän kasvu selittyy sekä vieraskielisten nuorella ikärakenteella että maahanmuutolla. Koko Suomessa vieraskielisten määrän ennustetaan kaksinkertaistuvan vuoteen 2040 mennessä, jos maahanmuutto kasvaa nykyiseen tahtiin. (Kuntaliitto 2020.) Kielten ja kulttuurien moninaisuus on siis osa suomalaista varhaiskasvatusta (Opetushallitus 2018, 49).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että varhaiskasvatuksen tehtävä on mm. tukea vieras- ja monikielisten lasten itsetunnon, kielellisten valmiuksien ja kieli- sekä kulttuuri-identiteettien kehitystä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että kodeissa kielen käyttö ja vuorovaikutustavat ovat erilaisia. Yhteistyöllä vanhempien kanssa tuodaan esille sekä kielellistä että kulttuurista moninaisuutta, ja kieleen liittyvistä aiheista keskustellaan vanhempien kanssa. Lapsen toiminnallinen kielitaito kehittyy oman äidinkielen sekä suomen tai ruotsin kielen oppimisen kautta. (Opetushallitus 2018, 49-50.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden noudattaminen ei ole vapaaehtoista, ja se velvoittaa myös tunnekasvatukseen (Opetushallitus 2018, 8; 21; 26). Varhaiskasvatusta ja pedagogista toimintaa ohjaavat laaja-alaisen osaamisen viisi tavoitetta sisältävät mm. kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun tavoitteen, itsestä huolehtimisen ja arjen taidot sekä osallistumisen ja vaikuttamisen taidot (Helsingin kaupunki 2019, 18; Opetushallitus 2018, 24-27). Näiden tavoitteiden voi nähdä liittyvän oleellisesti kielitaitoon sekä tunnetaitoihin, vaikka kieli- ja tunnetaidot luonnollisesti liittyvät muihinkin laaja-alaisen osaamisen osa-alueisiin.

Monikielisyys tunnistetaan Helsingissä voimavaraksi, joka tulisi tehdä myös varhaiskasvatuksessa näkyväksi (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 30). Ammattilaisten tulee huomioida jokaisen lapsen kielelliset lähtökohdat niin, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus oppia kielen avulla uutta. Kuulluksi ja nähdyksi tuleminen on tärkeää vuorovaikutustaitojen kehittymiselle, ja kaikilla lapsilla on siihen yhdenvertainen oikeus. Lapsilla on oikeus itseilmaisuuksiin ja ymmärretyksi tulemiseen, vaikka he eivät puhuisikaan samaa kieltä ammattilaisten kanssa. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 6; 30.)

Maahanmuuttajataustaiset lapset tarvitsevat tukea tunne- ja kaveritaitojen vahvistamisessa ja syrjinnän ehkäisyssä. Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn tulosten mukaan kanta-väestön poikiin verrattuna viisinkertainen määrä ensimmäisen polven maahanmuuttajapoijista koki koulukiusaamista toistuvasti. Kiusaamista ulkomaalaisen taustan, ihonvärin tai kielen takia oli kokenut kolmasosa maahanmuuttajataustaisista koululaisista, ja myös

yksinäisyydestä kärsi pojista joka kolmas ja tytöistä viidesosa. (Nurmi 2018, 4.) Teemaa vieraskielisten lasten tunnekasvatuksen tukemisesta ei ole juurikaan vielä tutkittu. Tunnekasvatus on varhaiskasvatuksessa kaikessa toiminnassa mukana kulkeva teema, joka hyvin toimiessaan ennaltaehkäisee ongelmien syntymistä myöhemmin koulussa ja elämässä, kun varmistetaan, että tunnekasvatus ulottuu myös heihin, jotka vielä harjoittelevat suomen, ruotsin tai saamen kieltä. Tästä syystä on tärkeää tuottaa tietoa siitä, miten tunnekasvatus toteutuu vieraskielisillä lapsilla.

MIELI Suomen Mielensterveys ry:n Mielensterveystaitoja maahanmuuttajaoppilaille (Mima) -tukiaineisto kehitettiin Mima-hankkeessa vuosina 2017-2018. Tässä hankkeessa keskityttiin koululaisten mielensterveystaitoihin, ja hankkeessa tuotetussa tukiaineistossa esiteltiin paljon tunnetaitoihin liittyviä tehtäviä. (Nurmi 2018.) MIELI Suomen Mielensterveys ry:n Maahanmuuttajalapsille mielensterveystaitoja (Mami) -hanke (2018-2019) taas keskittyi kehittämään työkaluja varhaiskasvatuksessa olevien maahanmuuttajalapsien mielensterveystaitojen tukemiseen. (Nurmi 2019.) Mielensterveystaidot liittyvät vahvasti tunnetaitoihin. Nämä hankkeet kertovat siitä, että vieraskielisten lasten tunnetaitojen tukemiselle on ajankohtaista tarvetta, ja myös tiedon tuottamiseen pyrkivää laadullista tutkimusta aiheesta tarvitaan.

Tutkimuksen hypoteesi oli, että yhteisen kielen puute vieraskielisten lasten sekä varhaiskasvatuksen henkilökunnan välillä voi vaikeuttaa vieraskielisten lasten itseilmaisua sekä tunnetta kohdatuksi ja ymmärretyksi tulemisesta. Jos sopivia keinoja kielimuurin ylittämiseen ei ole, vieraskieliset lapset eivät välttämättä saa yhtä laadukasta tunnekasvatusta kuin muut lapset. Itseilmaisuu nojaa varsinkin isommilla lapsilla pitkälti kieleen, vaikka eleillä ja ilmeillä on myös suuri merkitys. Vastausta tutkimusongelmaan selvitettiin teema-haastattelujen avulla. Opinnäytetyön toimeksiantaja oli eräs Helsingin kaupungin varhaiskasvatusyksikkö.

2 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSASETELMA

2.1 Tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tavoite oli tuottaa tietoa vieraskielisten lasten tunnekasvatuksesta. Opinnäytetyössä pyrittiin selvittämään, millaisia asioita tulee ottaa huomioon, jotta pedagogista toimintaa pystytään suunnittelemaan paremmin ryhmille, joissa on vieraskielisiä lapsia. Samalla kartoitettiin vieraskielisten lasten tunnekasvatuksen nykytilannetta varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyön tarkoitus oli pyrkiä ennaltaehkäisemään vieraskielisten, varhaiskasvatusikäisten lasten tunneilmaisun vaikeuksia sekä kiinnittää huomiota vieraskielisten varhaiskasvatusikäisten lasten tunneilmaisun mahdollisiin pulmiin ja menetelmiin, joilla vieraskielisten lasten tunnekasvatusta voitaisiin tukea. Taustalla vaikuttava laajempi tarkoitus oli helpottaa vieraskielisten, varhaiskasvatusikäisten lasten ymmärretyksi tulemistä ja integroitumista varhaiskasvatusryhmään, sekä parantaa vieraskielisten lasten kokemusta osallisuudesta.

2.2 Aiheen rajausta ja tutkimuskysymykset

Varhaiskasvatuslaissa painotetaan vahvasti sitä, että varhaiskasvatuksella on oltava yhdenvertaista ja tasa-arvoista. Varhaiskasvatuksella tehtävä on opettaa ja kannustaa kunnioittamaan sekä Suomen kulttuuriperinnettä että kaikkien lasten kielellisiä ja kulttuurisia taustoja. Varhaiskasvatuslaissa korostetaan painokkaasti jokaisen lapsen oikeutta osallisuuteen ja mahdollisuutta vaikuttaa. (Opetushallitus 2018, 16.) Jotta osallisuus, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuisivat, on varhaiskasvatuksessa osattava huomioida myös vieraskielisten lasten tarpeet. Jos lapsella on vaikeuksia ilmaista ja ymmärtää tunteita, on olemassa uhka, että lapsi jää ulkopuolelle vertaiskulttuuristaan eli muiden lasten seurasta (Köngäs 2019, 58). Tunteiden ilmaisussa ja ymmärtämisessä olennainen apuväline on yhteinen kieli ja toimiva vuorovaikutus, vaikka nonverbaalilla viestinnälläkin on voimaa. Tähän ajatukseen peilaten todettiin, että vieraskieliset lapset ovat mahdollisesti alttiita tunneilmaisun pulmille varhaiskasvatuksessa, jos yhteistä kieltä varhaiskasvatuksella ammattilaisten ja ryhmän muiden lasten kanssa ei ole. Tätä aihetta nähtiin tarpeelliseksi tutkia lisää vieraskielisten lasten tunnekasvatuksen tukemisen näkökulmasta.

Tutkimusta ohjaavat kysymykset olivat: Miten vieraskielisten lasten tunnetaitojen kehittymistä voidaan tukea varhaiskasvatuksessa? Minkälaisia keinoja, menetelmiä ja työkaluja vieraskielisten lasten tunnekasvatukseen on?

2.3 Tutkimuskohde

Opinnäytetyön toimeksiantaja oli eräs Helsingin kaupungin varhaiskasvatustyksikkö. Varhaiskasvatusalueella, jolle kyseinen varhaiskasvatustyksikkö sijoittuu, oli tutkimuksen tekoaikana alueen tilastojen mukaan noin 24% vieraskielisiä lapsia. Tosin tähän tilastoon ei voi täysin luottaa, ja lisäksi on hyvä huomioida, että varhaiskasvatustyksikkökohtaiset erot vieraskielisten osuuksissa ovat suuria. Jossakin varhaiskasvatustyksikössä voi yhden varhaiskasvatusalueen sisälläkin olla vieraskielisiä lapsia esimerkiksi 60%, kun taas toisessa yksikössä vain 5%.

Noin 15 prosenttia helsinkiläisistä on Suomeen muuttaneita tai maahanmuuttajien jälkeläisiä. Helsingissä asui vuonna 2016 noin 90 000 ulkomaalaistaustaista henkilöä, joista ulkomailla syntyneitä oli 83 prosenttia ja Suomessa syntyneitä 17 prosenttia. On ennustettu, että vuonna 2030 jopa yli viidesosa helsinkiläisistä olisi muun kuin suomen, ruotsin tai saamen kielisiä. (Helsingin kaupunki 2017.) Helsinki on siis etnisesti ja kulttuurisesti monimuotoinen kaupunki, ja helsinkiläisen varhaiskasvatuksen piirissä on useita eri kieliä puhuvia perheitä ja lapsia, mikä tekee tutkimusaiheesta ajankohtaisen ja merkittävän.

3 TUNNETAIDOT

3.1 Tunnekasvatukseen liittyvät käsitteet

Tunnekasvatus tarkoittaa, että lapselle kerrotaan tunteista ja siitä, miltä tunteet tuntuvat ja miksi ne tulevat. Tunnekasvatuksen tarkoitus on auttaa lapsia ymmärtämään, mitä tunteet tarkoittavat, miten niiden kanssa tulee toimeen ja miten niitä voi itse ohjaila. (Väestöliitto 2019.)

Sosiaalis-emotionaaliset taidot

Sosiaalis-emotionaaliset taidot koostuvat erilaisista sosiaalisista ja emotionaalisista taidoista, kuten vuorovaikutustaidoista ja kyvystä käsitellä tunteita, ja niitä tarvitaan ryhmän osana toimimisessa. Sosiaalinen ympäristö, jossa lapsi kasvaa ja viettää aikaa, sekä temperamentti piirteet vaikuttavat niiden kehittymiseen. (Ahonen 2017, 16; 23.) Sosiaalis-emotionaaliset taidot on siis laaja yläkäsite, jonka alle monet muut tunnekasvatukseen liittyvät tärkeät käsitteet sijoittuvat. Kiviluote (2019, 14-16) puhuu sosio-emotionaalisesta kompetenssista, johon kuuluvat tunne- ja itsesäätelytaidot, sosiokognitiiviset taidot, sosiaaliset taidot, kiintymyssuhteet, osallisuus ja vuorovaikutustaidot. Sosio-emotionaalinen kompetenssi on lapsen tunne-elämän ja vuorovaikutussuhteiden pystyvyyttä ja pätevyyttä.

Tunteet

Samat tilanteet voivat aiheuttaa ihmisissä erilaisia tunteita. Tunteiden tunnistaminen voi olla aikuisillekin vaikeaa, sillä tunne vivahteita ja tunteita on satoja. (Mielenterveystalo 2019; Haapsalo 2016, 16.) Temperamenttiero vaikuttavat kokemuksiin tunteista (Haapsalo 2016, 16). *Tunne* on sisäinen reaktio, joka syttyy ja päättyy nopeasti. Tunne voi pitempään jatkuessaan saada aikaan *tunnetilan*. Jos taas tunnetila jatkuu pitkään, se muuttuu pysyvämmäksi ja luonteeltaan toistuvaksi *mielialaksi*. (Köngäs 2019, 48-49; kuvio 1.)

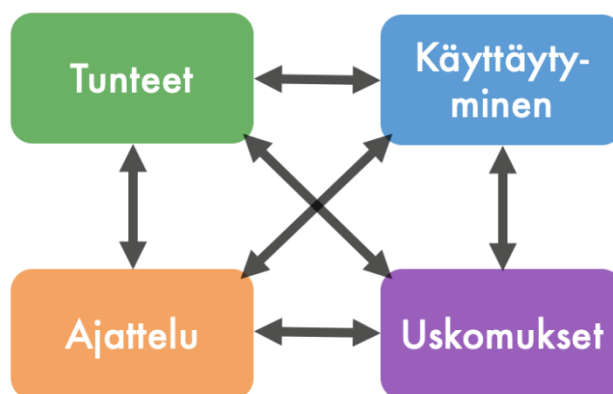

Kuvio 1. Tunne, tunnetila ja mieliala (mukailtu Köngäs 2019).

Tunteet voi määritellä hyvin erilaisista näkökulmista käsin, ja näin ollen ne voi myös ymmärtää eri tavoin. Tunteet ovat aivojen sähköimpulsseja. Ne ovat myös fysiologisia muutoksia tai reaktioita, ja niitä voi tarkastella kehon tuntemusten kautta. Toisaalta tunteet ovat sosiaaliseen toimintaan vaikuttavia tekijöitä, sekä tietoisesti kehitettäviä taitoja,

tunnetaitoja. (Köngäs 2019, 30.) Vaikka usein yhdistämme tunteet ajatteluun ja kieleen, niiden perusta on kuitenkin kehollinen (Siira & Saarinen 2011, 21).

Tunteet ovat ihmisten reaktiota ympärillä tapahtuviin ilmiöihin sekä kehon aistimuksia, joiden avulla ihminen selviytyy erilaisista tilanteista. Ne kuuluvat elämään, ja edistävät ihmisten sopeutumista ja selviytymistä. Tunteet auttavat ihmistä valitsemaan toimintansa tarkoituksenmukaisesti, mikä lisää hyvinvointia. Ajatukset, tunteet ja toiminnot vaikuttavat toisiinsa jatkuvasti. (Jääskinen 2017b, 12-16.) Tunteilla on siis vastavuoroinen suhde käyttäytymiseen, ajatteluun ja uskomuksiin (kuvio 2). Niin myönteisiä kuin kielteisiä tunteita synnyttävät erilaiset ärsykkeet. Monet tunteet ovat joko kokonaan tiedostamattomia tai muutoin huonosti tunnistettuja, ja se hankaloittaa tunne-elämän käsittelyä. (Siira & Saarinen 2011, 12.)

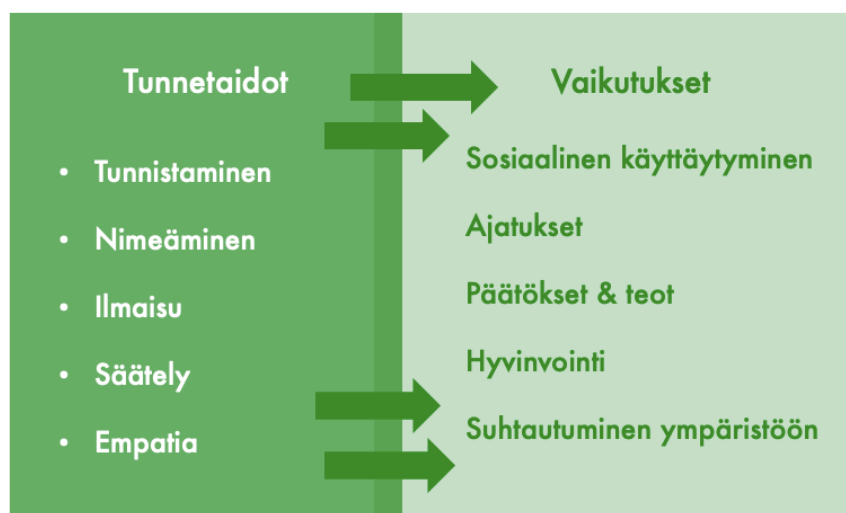
Kuvio 2. Tunteet, käyttäytyminen, ajattelu ja uskomukset ovat vastavuoroisessa suhteessa toisiinsa (mukailtu Siira & Saarinen 2011).

Useimmiten tunteet jaetaan positiivisiin ja negatiivisiin tunteisiin. Kaikki tunteet ovat kuitenkin tärkeitä ja sallittuja, eikä mitään tunteita pidä hävetä tai pelätä. Jotta lapsi oppii käsittelemään tunteitaan, kaikenlaisten tunteiden käsittelyä ja niihin reagointia on harjoitettava aikuisten kanssa. Kaikilla tunteilla on merkitys ihmisen hyvinvoinnille. (Koivunen & Lehtinen. 2015, 143.) Perustunteiksi kutsutaan kaikilla ihmisillä esiintyviä synnynnäisiä tunteita, kuten ilo, suru, viha, pelko, hämmästys ja inho. Perustunteet tunnistetaan eri kulttuureissa ja niitä ilmaistaan usein samankaltaisilla eleillä ja kasvonilmeillä. (esim. Kiviluote 2019 49, 22; Mielenterveystalo 2019; Pihlaja 2018, 144; Siira & Saarinen 22.) Jääskinen (2017a, 60) lukee perustunteisiin lisäksi sosiaaliset tunteet, kuten häpeän ja syyllisyyden. Kiviluote (2019, 22) erikseen korostaa, että vaikka perustunteet tunnistetaan eri kulttuureissa, niiden näyttämässä on usein kulttuurieroja.

Tunnetaidot

Kiviluoteen (2019, 15) mukaan tunne- ja itsesäätelytaidoilla tarkoitetaan tunteiden tunnistamista, nimeämistä, ilmaisemista sekä säätelyä. Vaikka tunteet ovat automaattisia kehon ja mielen reaktioita, niiden kanssa toimiminen on taito, jota voi kehittää. Tunteiden ymmärtämistä ja taitoa toimia niiden kanssa kutsutaan tunnetaidoiksi. (Jääskinen 2017b, 16; Köngäs 2019, 30.) Tunnetaidot ovat keskeisiä elämän perustaitoja, sillä niiden avulla tulemme toimeen itsemme ja toisten ihmisten kanssa (Kiviluote 2019, 5). Tunnetaidot vaikuttavat tietoisella ja tiedostamattomalla tasolla ihmisen käyttäytymiseen sosiaalisissa tilanteissa, ja myös ihmisen unelmat, päätökset, ajatukset ja teot ovat yhteydessä tunnetaitoihin. (Haapsalo 2016, 16.)

Tunnetaidot vaikuttavat ihmisten käyttäytymiseen, kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin sekä siihen, kuinka suhtaudumme muihin ihmisiin ja ympärillämme tapahtuviin asioihin (Jääskinen 2017a, 34-37; kuvio 3). Hyvät tunnetaidot auttavat lapsia tunnistamaan ja nimeämään omia ja toisten tunteita, sekä asettumaan toisten asemaan. Empatia on osa tunnetaitoja, ja sitäkin voi harjoitella. (Kanninen & Sigfrids, 75; Ahonen 2017, 21; kuvio 3.)

Kuvio 3. Mihin tunnetaidot vaikuttavat? (mukailtu Haapsalo 2016, 16; Jääskinen 2017a, 34-37; Kanninen & Sigfrids, 75; Ahonen 2017, 21.)

Itsesäätelytaidot

Itsesäätelytaito on tärkeä sosiaalis-emotionaalinen taito. Sen avulla säädellään omia tunteita ja käyttäytymistä tilanteen mukaan. Hyvä itsesäätely edellyttää tunteiden tunnistamista. Itsesäätelytaitoihin liittyy myös oman kognitiivisen toiminnan, kuten tarkkaavaisuuden säätely. Sosiaalinen vuorovaikutus ja osallisuus vaativat myös itsesäätelytaitoja, jotta ryhmässä oleminen ja kanssakäyminen sujuisi kaikkia huomioivalla tavalla. Ylisäätelvä

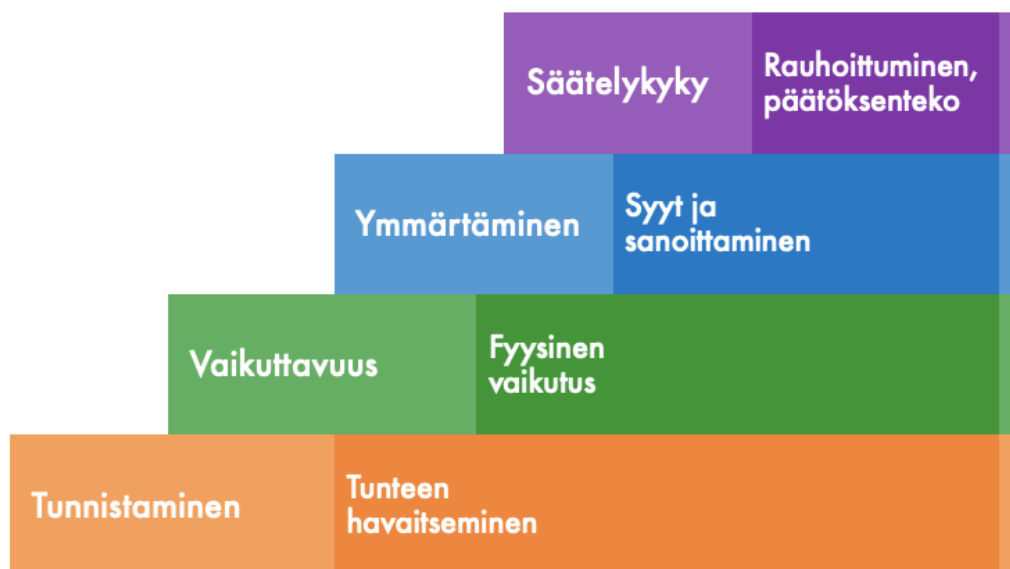
lapsi voi vetäytyä, kun taas alisäätelevä lapsi saattaa käyttäytyä aggressiivisesti. (Ahonen 2017, 18-20.)

Tunneäly

Amerikkalainen psykologi Edward Thorndike tutki älykkyyden ulottuvuuksia 1920-luvulla, ja päätyi jo silloin siihen tulokseen, että lapsuus on älykkyyden kehittymisen kannalta kriittistä aikaa, sillä ihmisen älylliset ominaisuudet muokkautuvat lapsuudessa kaikista eniten. (Köngäs 2019, 31.) Tunneäly on ihmisen älykkyyden synnynnäinen osa, jota kokemukset muokkaavat. Tunneäly on aivojen kykyä ymmärtää, prosessoida ja vastaanottaa omia ja toisten tunteita sekä tämän kyvyn käyttämistä tunnesäätelyn oppimiseen niin, että ymmärrämme miten käyttäytyä tunteikkaissa tilanteissa. Tunneällyn avulla ymmärrämme syitä ja seurauksia, ja pystymme toimimaan omaa ja toisten hyvinvointia edistävällä tavalla. (Köngäs 2019, 36-37.) Tunneällyn kehittymisen tärkeimmät vaiheet sijoittuvat varhaislapsuuteen, jolloin myös aivojen tunnealueet kehittyvät (Köngäs 2019, 38; 43).

3.2 Tunteiden syntyminen ja niihin reagoiminen

Tunneällyn nelihaarainen malli, jonka kehittivät alun perin tunneällyn käsitettä 1980-luvun lopussa tutkineet John D. Mayer ja Peter Salovey, koostuu neljästä osa-alueesta, joissa kuvataan saavutettavissa olevia tunneälytaitoja. Malli toimii hierarkkisesti niin, että toiselle askelmalle ei voi siirtyä, jos ei hallitse ensimmäisen askelman taitoja, ja niin edelleen (kuvio 4). Ensimmäisen osa-alueen taidot liittyvät tunteiden tunnistamiseen, toisen osa-alueen taidot tunteiden vaikuttavuuteen, kolmannen osa-alueen taidot tunteiden ymmärtämiseen ja neljännen osa-alueen taidot tunteiden säätelyyn. (Köngäs 2019, 40-41.) Jos tunteet tunnistetaan, niitä voidaan ymmärtää ja sanoittaa. Jos tunteita voidaan ilmaista, niitä voidaan säädellä. (Köngäs 2019, 179-180.)

Kuvio 4. Tunneälytaitojen kehittyminen tunneälyn nelihaaraisen mallin mukaan (mukailtu Köngäs 2019; Salovey, Brackett & Mayer 2004).

Ensimmäiseen osa-alueeseen, *tunteiden tunnistamiseen*, liittyy ajatus siitä, että tunnistamatta tunteiden syntyä itsessään, ei voi havaita tunteita muissa ihmisissä. Tunteen havaitsemisen edellytys taas on tunnehormonien synnyttämä automaattinen reaktio kehossa. Koska kyse on hyvin perustavanlaatuisesta toiminnosta, se kehittyy pääpiirteittäin jo pienelle vauvalle, joka pystyy vaistoamaan aikuisen tunnetilan ja toiminnan tai ilmaisuuden mahdolliset ristiriidat. (Köngäs 2019, 44-52.)

Tunteiden vaikuttavuus, eli nelihaaraisen mallin toinen osa-alue, yhdistyy ymmärrykseen siitä, että tunteet vaikuttavat meihin fyysisesti. Tunteet voivat vaikuttaa myös omiin mielipiteisiin sekä päätöksiin, joita teemme. Kun sisäistämme tunteiden vaikuttavuuden, tiedämme mistä tunteista meille tulee hyvä tai mistä taas paha olo, tai mitkä tunteet edesauttavat keskittymistä tai omien tavoitteiden saavuttamista. (Köngäs 2019, 44-52.)

Tunteiden ymmärtäminen, kolmas osa-alue, liittyy tunteiden syiden erotteluun ja sanoittamiseen. Tunteita ymmärtääkseen on osattava erottaa tunne, tunnetila ja mieliala käsitteinä toisistaan (kuvio 1). Tunteita ymmärtääksemme meidän on ymmärrettävä tunteiden sidonnaisuus kontekstiin ja neurologiset reaktiot sekä omien että toisten ihmisten tunteiden takana. (Köngäs 2019, 44-52.)

Viimeinen eli neljäs osa-alue liittyy *tunteiden säätelykykyyn*. Tunteita säätelemällä pyritään erilaisiin tavoitteisiin katsomalla asioita tai tilanteita eri näkökulmista, heittäytymättä alkukantaisten tunteiden valtaan. Tunteita säätelemällä voimme rauhoittua tai tehdä päätöksiä järjen ja tunteen yhteistyönä. Ihminen, jolla on hyvä tunteiden säätelykyky, ei aliarvioi eikä tukahduta tunteitaan, vaan ymmärtää tunteiden tuomien viestien tärkeyden ja

kuuntelee niitä. Hyvä tunteiden säätelijä osaa tuntea tunteita itselleen sopivalla hetkellä ja intensiteetillä, ja tulkitsee niiden sanoman oikein ja järkevästi. (Köngäs 2019, 44-52.)

3.3 Vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen vaikutus tunnetaitojen kehittymiseen

Varhaislapsuuden kiintymyssuhdetta pidetään yhtenä keskeisenä tunne-elämän muotoutumiseen liittyvänä tekijänä. Kiintymyssuhde voi olla sen laadusta riippuen yksilöä suojaava tekijä tai riskitekijä. (Kiviluote 17, 2019.) Kiintymyssuhde voi kehittyä joko turvalliseksi, turvattomaksi tai jäsentymättömäksi. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten on tärkeää muistaa, että päiväkodilla on mahdollisuus tukea myös turvattomasti kiintyneitä lapsia vastaamalla heidän tarpeisiinsa ja tukemalla lasten turvallista kiinnittymistä päiväkodin ammattilaisiin. Turvallinen aikuinen tukee lapsen tunne-elämän kehittymistä. (Kiviluote 2019, 17; Koivunen & Lehtinen 2016, 142-143; Pihlaja 2018, 142.)

Lapsella on tunteita ensihetkestään asti, mutta tunnetaidot ja kyky empatiaan kehittyvät vuorovaikutussuhteessa turvallisen aikuisen kanssa. Vuorovaikutuksessa on tärkeää, että aikuinen asettuu lapsen tasolle ja hänellä on herkkyyttä vastata lapsen tarpeisiin. Kun molemmat osapuolet pääsevät vuorovaikutustilanteessa virittäytymään tunnetasolla toisilleen avoimiksi, lapsen on mahdollista vaistota aikuisen aito hyväksyntä ja halu ymmärtää lapsen tunteita. Lapsen perusturvallisuuden tunne syntyy siitä, kun lapsi kokee tulevansa kohdatuksi ja hyväksytyksi. Hyvän perusturvallisuuden turvin lapsi voi opetella omien tunteidensa tunnistamista, ilmaisua ja hyväksyntää. (Haapsalo 2016, 16.)

3.4 Mielenterveystaidot ja trauma

Mielenterveys tarkoittaa hyvinvointia ja kykyä olla toisten kanssa. Mielenterveys koostuu harjoiteltavista ja uusiutuvista taidoista, joilla saavutetaan tasapainon kokemus. Terve mieli sietää ikätason mukaisesti pettymyksiä. Mielenterveyteen vaikuttavat yksilön ominaisuuksien ja valintojen lisäksi ainakin osallistumisen mahdollisuus, kuulluksi tuleminen, ympäristö ja yhteiskunta. (Pihlaja 2018, 143; Marjamäki, Kosonen, Törrönen & Hannukkala 2016, 12.) Ilon ja myönteisten tunteiden kokeminen lapsuudessa luo pohjaa aikuisuuden mielenterveydelle, ja auttaa ihmissuhteissa aikuisena (Marjamäki ym. 2016, 56). Rutiinit ja selkeä, ennakoitava arkirytmistö tuovat lapsille turvaa ja tukevat mielenterveyttä (Marjamäki ym. 2016, 73). Tunnetaidot ovat tärkeä osa mielenterveystaitojen kokonaisuutta. (Nurmi 2018, 8). Tunnetaidot ja niiden harjoittelu tukevat mielenterveystaitojen kehittymistä (Marjamäki ym. 2016, 13).

”Tunteiden tasapaino on mielen tasapainoa.” (Koivunen & Lehtinen 2016, 143.)

Jos lapsi on kokenut traumaattisia tapahtumia, näiden käsittely vie voimavaroja muilta ikään kuuluilta kehitystehtäviltä, jotka voivat trauman takia jäädä kehittymättä. Kehitystehtävien väliin jääminen voi vaikuttaa vielä myöhemminkin lapsen mielenterveyteen ja käyttäytymiseen. Trauma voi ilmetä esimerkiksi oppimisen pulmina, tunnesäätelyn haasteina, keskittymiskyvyn puutteena tai erilaisina ylivilittymistiloina, kuten aggressiivisina purkauksina, olemista vaikeuttavina jännitystiloina, varuillaan olona tai nukkumisvaikeuksina. Traumamat voivat ilmetä yhtäkkiä pintaan nousevina takaumina, joita on vaikea ennustaa. Varhaiskasvatuksella voi olla turvattomassa ympäristössä eläville lapsille eheyttävä vaikutus turvallisten muistojen ja kokemusten tarjoajana. (Nurmi 2019, 12-13.)

4 TUNNEKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

4.1 Tunnetaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen tehtävä on auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä sekä tarjota lapsille mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan opettamalla heitä huomaamaan, tiedostamaan ja nimeämään erilaisia tunteita. (Opetushallitus 2018, 16-21.) Lapsi tarvitsee tunnetaitojen opetteluun tueksi aikuisen, joka sanoittaa lapsen tunne-aiheita. (Jääskinen 2017a, 34-37.) Lasta ymmärtävä, keskusteleva ja lohduttava aikuinen, joka ohjaa lasta tämän tunteiden tunnistamisessa ja rakentavassa ilmaisussa sekä tunteista selviämisessä, tukee lapsen tunne-elämän kehittymistä. (Koivunen & Lehtinen 2015, 143.) Sosiaalis-emotionaalista tukea tarvitseva lapsi kuuluu kohdata suurella ymmärryksellä ja lämmöllä (Ahonen 2017, 9).

Tunnetaidot ja sosiaaliset taidot liittyvät tiiviisti yhteen. (Jääskinen 2017a, 34-37.) Ryhmässä leikkiminen opettaa lapsille tunnesäätelystä ja toisten lasten näkökulmien huomiointia, sekä rakentaa samalla yhteisöllistä henkeä ja tukee myönteistä tunneilmapiiiriä. (Opetushallitus 2018, 35.) Yksi kolmesta eniten tukea tarvitsevista lapsiryhmistä varhaiskasvatuksessa ovat runsaasti sosiaalis-emotionaalista tukea tarvitsevat lapset. Kaksi muuta ryhmää koostuvat lapsista, joilla on kielen kehityksen erityisvaikeuksia ja lapsista, joilla on kehitysviivästymiä. (Ahonen 2017, 9).

Sosiaalis-emotionaaliset taidot ovat erittäin tärkeä aihe varhaiskasvatuksessa, sillä nämä taidot kehittyvät varhaiskasvatusiässä, ja aiheeseen tässä ikävaiheessa panostamalla voidaan ennaltaehkäistä ongelmia myöhemmin. Hyvät sosiaalis-emotionaaliset taidot ovat yhteydessä akateemiseen suoriutumiseen sekä yleisesti menestymiseen varhaiskasvatuksessa, koulussa ja myöhemmin elämässä. Sosiaalis-emotionaalista hyvinvointia vahvistavat toimivat sosiaaliset suhteet, sekä myönteinen palaute. (Ahonen 2017, 22.)

4.2 Tunnetaitojen kehitys vauvasta leikki-ikäiseen

Tunnetaidot kehittyvät järjestyksessä alkaen tunteiden tunnistamisesta ja edeten tunteiden sietämiseen, säätelyyn, ilmaisemiseen, käsittelyyn ja lopulta voimaantumiseen (Jääskinen 2017a, 35; kuvio 4). Emotionaalinen kehitys on pienillä lapsilla nopeaa, ja jo vuoden ikään mennessä vauvan aivot kaksinkertaistuvat (Pihlaja 2018, 143; Köngäs 2019, 91). Tunnetaitojen rinnalla kehittyvät empatiataidot (Koivunen & Lehtinen 2016, 143). Empatia on emotionaalinen taito, joka kehittyy vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin. Vauvoilla kehittyvä empatia ilmenee niin, että he tuntevat toisen pahan olon itsessään, eivätkä osaa

erottaa sitä omista tunteistaan. (Pihlaja 2018, 145-146.) Vauva tunnistaa vanhempiensa perustunteita sanattomasta viestinnästä jo kahden kuukauden ikäisenä (Köngäs 2019, 90).

Kahden vuoden iässä lapsen oma tahto ensimmäisen itsenäistymisvaiheen eli niin sanotun uhmaiän yhteydessä kehittyy. Lapsen tunteet vaihtelevat ja hän voi saada kiukkukoh-
tauksia, kun hän kokeilee oman tahtonsa rajoja. Kun tukena on rauhallinen aikuinen, lapsi oppii itsehillintää ja sääntöjen noudattamista. Lapsi kokee ensimmäistä kertaa nolostu-
mista, kateutta ja myötätuntoa, sekä ylpeyttä, häpeää ja syyllisyyttä. (Koivunen & Lehtinen 2016, 145-146.)

Noin 3-4 vuoden iässä lapsi pystyy pikkuhiljaa kuvittelemaan toisen pahaa oloa ja ymmär-
tää sen olevan itsestään erillistä (Pihlaja 2018, 145-146). 3-vuotias kaipaa varmistusta
siitä, että aikuinen ymmärtää hänen tunteitaan. 3-vuotias alkaa itsekin aktiivisemmin loh-
duttamaan toisia, kun kyky kuvitella toisen tunteita kasvaa. 4-vuotiaana lapsi oppii piilotta-
maan tunteitaan. (Koivunen & Lehtinen 2016, 146.) 4-vuotiaana lapsi harjoittelee tuntei-
den ymmärtämistä, ja nauttii tarinoista ja saduista, joita voi hyödyntää tunnekasvatuk-
sessa. 4-vuotiaan lapsen tunnemallit ovat aikuisen tuen avulla vielä hyvin muokattavissa.
(Köngäs 2019, 94.)

5-6 -vuotias tuntee empatiaa toiselle ihmisille sattuneiden tapahtumien tai hankalien tilan-
teiden johdosta. (Pihlaja 2018, 145-146.) 5-vuotias on jo melko tasapainoinen, vaikka tun-
teet voivat edelleen ailahtella. Hän osaa tunnistaa ja nimetä perustunteita. 5-vuotias voi
kyseenalaistaa omia kykyjään, pelätä epäonnistumista ja olla itsekriittinen. (Koivunen &
Lehtinen 2016, 146.)

4.3 Kielen merkitys tunneilmaisussa

Tunteiden sanoittaminen lapsille on tärkeää, joskaan ei välttämättä helppoa. Tunteen ni-
meäminen rauhoittaa lasta. Aivojen kielen ja loogisen ajattelun keskus aktivoituu, kun tun-
teita nimetään, ja tunne rauhoittuu, kun lapsi saa sille selityksen. Arjen sanoittaminen toi-
mii myös lasten ja ammattilaisten välisen vuorovaikutuksen vahvistajana, samalla kun ti-
lanteiden ja tapahtumien selostaminen auttaa lapsia saamaan kiinni arjen rytmistä ja tur-
vallisuuden tunne vahvistuu. (Marjamäki ym. 2016, 56; 74.)

Kielellisen kehityksen ja itsesäätelyn kehittymisen välillä on selkeä yhteys. Kielellinen ke-
hitys mahdollistaa tunteiden ja kokemusten sanoittamisen, mikä auttaa kuulluksi tulemi-
sessa. Kun lapsi kokee tulevansa kuulluksi ja häntä ymmärretään, käyttäytymisen säätely
helpottuu luonnollisesti. Jos lapsi ei osaa kertoa tunteistaan ja ajatuksistaan, aikuinen ei
välttämättä osaa tukea lapsen itsesäätelyprosessia tarpeeksi. Kuulluksi tulemisen lisäksi

lapsen kielelliset taidot siis helpottavat myös aikuisen osaa tunnekasvattajana. Kun lapsi ja aikuinen pystyvät kommunikoimaan sanallisesti, lapsen tukeminen on helpompaa kuin mitä se olisi ilman yhteistä kieltä. Jos lapsen kanssa ei ole yhteistä kieltä, ammattilaisen on oltava entistäkin sensitiivisempi ja tarkempi havainnoimaan lapsen tarpeita. (Ahonen 2017, 20.) Väärintulkinnat vähentyvät luonnostaan, jos lapsi osaa nimetä tunteitaan. Kyky tunteiden sanoittamiseen tekee myös kommunikoinnista helpompaa. Aivojen otsalohko aktivoituu, kun tunteelle annetaan nimi, ja otsalohkon aktivoitumisen myötä omaa käytöstä, ajatuksia, impulsiivisuutta ja valintoja on helpompi kontrolloida. Tunteiden nimeäminen auttaa siis oman toiminnan hallinnan ja tunteiden hyväksynnän saavuttamisessa. (Nurmi 2018, 8.)

4.4 Varhaiskasvatuksen ammattilaisen tunnetaitojen vaikutus lapsen tukemiseen

Ammattilaisen oma tunteiden hallinta voi joskus olla haastavaa lasten erilaisia tunteita vastaanottaessa (Marjamäki ym. 2016, 55). Aikuisen omat itsesäätelytaidot heijastuvat suoraan lapsiin. Lapsen käyttäytyminen aiheuttaa aikuisessa reaktion, johon lapsi reagoi. Tämä ketju selittää hyvin sen, miksi aikuisen on tärkeää osata säädellä tunteitaan ja reaktioitaan. (Wendelin 2019, 20.) Aikuinen kanssasäätelö lapsen tunteita tunnistaen ja nimeäen niitä lapselle hyväksyvästi ja lempeästi, ja tällä tavalla lapsi oppii ymmärtämään oman mielensä ja kehonsa tapahtumia (Wendelin 2019, 19-20). Se, tulevatko lapsen tunneviestit vastaanotetuiksi vai eivät, vaikuttaa lapsen sosiaalis-emotionaaliseen kehitykseen (Ahonen 2017, 67).

Aikuisen täytyy olla tunteilleen rehellinen ja tunnistettava omat tunteensa, sillä lapsi aistii tunteet joka tapauksessa. Lapset harjoittelevat tunnetaitoja ottamalla mallia aikuisista, joten on erittäin tärkeää, että aikuinen ilmaisee tunteitaan rehellisesti ja avoimesti. (Köngäs 2019, 56; Ahonen 2017, 68-69.) Tunnerehellisyydellä tarkoitetaan kaikkien tunteiden hyväksymistä ja sallimista. Tunnerehellinen kasvatus erottaa itse tunteen ja sen aiheuttaman toiminnan toisistaan, eli negatiivinenkin tunne on itsessään hyväksyttävä, vaikka sen aiheuttama toista loukkaava teko ei ole. Kohtaamalla tunteet rehellisesti voidaan välttää tunnelukkojen syntymistä. (Koivunen & Lehtinen 2016, 142-143.) Se, että tunteita on käsitelty lapsen kanssa rehellisesti, on edellytys sille, että lapsi ylipäätään oppii tunnistamaan omia tunteitaan (Köngäs 2019, 58).

Jotta pystyy olemaan lapselle turvallinen aikuinen, on osattava kohdata omat haastavat tunteensa, kuten riittämättömyys, syyllisyys ja pettymys (Marjamäki ym. 2016, 46). Lapsella on oikeus harjoitella vaikeita tunteita aikuisen kannattelemana niin, että lapsen tunteet eivät siirry aikuiseen (Marjamäki ym. 2016, 57). Henkinen kuormitus, kiire, stressi ja melu voivat vaikuttaa varhaiskasvatuksen ammattilaisten oman tunneällyn käyttökykyyn

negatiivisesti, jolloin ammattilaisten on mahdoton vastata lasten tarpeisiin parhaalla mahdollisella tavalla (Köngäs 2019, 185).

5 VIERASKIELINEN LAPSI VARHAISKASVATUKSESSA

5.1 Kieli- ja kulttuuritietoinen toiminta

Kieli- ja kulttuuritietoinen toiminta on sekä arvostusta ja suhtautumista, että kieleen ja kulttuuriin liittyvien aiheiden opettamista osana varhaiskasvatusta. Se ei rajoitu vieraskielisiin tai maahanmuuttajataustaisiin lapsiin, vaan koskee taustasta riippumatta jokaista lasta varhaiskasvatuksessa. Kieli- ja kulttuuritietoinen toiminta ei toteudu tarkoituksenmukaisesti erillisinä hetkinä, vaan kieli- ja kulttuuritietoisuus on osa kokonaisuutta ja kaiken arjen toiminnan pohjalla. (Malinen 2019, 19-20, 32; Opetushallitus 2018, 49.)

Kieli- ja kulttuuritietoisuuden sisäistäminen näkyy toimintaa ohjaavissa arvoissa, jolloin moninaisuus, erilaiset tavat ja kielet näkyvät ja tulevat huomioiduiksi luonnostaan ja arvostavasti mutta ei arvottaen. Kun kieli- ja kulttuuritietoisuus toteutuu kuten on tarkoitettu, siihen ei kuulu kahtiajakoisuutta, vaan keinotekoiset rajat ihmisten erilaisten tapojen väliltä häviävät, ja kaikki lapset perheineen nähdään yksilöinä eikä taustojensa edustajina. Kieli- ja kulttuuritietoinen tapa toimia ei poista sitä tosiasiaa, että on kuitenkin tärkeää tunnustaa ja ottaa huomioon lasten kielelliset ja kulttuuriset taustat (Malinen 2019, 21). Taustojen huomioimisen tulee tapahtua kuitenkin yksilöstä käsin niin, että esimerkiksi perhettä ei lähtökohtaisesti nähdä tietyn kulttuurin tuotteena, vaan otetaan huomioon se, että erilaiset perheiden sisäiset kulttuurit eivät yleensä ole sama asia kuin minkä tahansa maan kulttuuri yleistettynä (Malinen 2019, 21-23).

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen on ensiarvoisen tärkeää tiedostaa omat ennakkoesenteensä erilaisten perheiden kanssa toimiessa, ja löytää aito hyväksyntä, vaikka ei itse kaikkia perheen tapoja tai arvoja kannattaisikaan. Voimme aina arvostaa toisia ihmisinä, vaikkemme samaistuisikaan esimerkiksi heidän valintoihinsa. Tähän kiteytyy ammatillisuus ja ammatillisuuden säilyttäminen erilaisissa kohtaamisissa. (Malinen 2019, 25.)

Yksi varhaiskasvatuksen ammattilaisten tärkeistä tehtävistä on luoda ilmapiiri, joka aidosti kunnioittaa moninaisuutta, ja jossa suhtaudutaan kaikkiin perheisiin kunnioittavasti ja avoimesti ammatillisuutta unohtamatta. Ilmapiiri mahdollistaa sen, että ammattilaiset voivat toteuttaa velvollisuutensa tukea lasten moninaisia perhesuhteita ja identiteettejä. (Opetushallitus 2018, 21.)

5.2 Vieraskielinen lapsi osallisena ryhmässä

Varhaiskasvatuslaki antaa kaikille lapsille yhtäläiset oikeudet saada suunnitelmallista ja tavoitteellista varhaiskasvatusta lapsen edun ja tarpeen mukaan. Jotta tämä voi toteutua, varhaiskasvatussuunnitelmassa on otettava huomioon mm. lapsen kielellinen tausta.

(Opetushallitus 2018, 9-10.) Varhaiskasvatus on järjestettävä yleisesti ottaen inklusiivisesti niin, että kaikki lapset voivat osallistua taustoistaan huolimatta (Opetushallitus 2018, 15). Varhaiskasvatuksen arvoperustaan kuuluu lapsen oikeus ilmaista itseään ja tulla ymmärretyksi. Vieraskielisten lasten varhaiskasvatukseen kuuluu myös muiden lailla oikeus opetella uusia taitoja sekä tehdä valintoja. Nämä oikeudet eivät saa olla riippuvaisia lapsen taustasta. (Opetushallitus 2018, 21.)

Osallisuus voidaan määritellä tunnekokemukseksi johonkin kuulumisesta sekä tunteeksi siitä, että on osallinen ja voi vaikuttaa käsillä olevassa tilanteessa. (Huhtinen-Hilden & Karjalainen 2019, 13.) Pienryhmätoiminnalla voidaan helpottaa vieraskielisten lasten osallistumista ryhmän toimintaan kielitaidosta riippumatta. Sosiaalisen vertaisuuden kokemus varhaiskasvatusryhmässä on tärkeää turvata. (Kivijärvi 2017, 256.) Lapsen osallisuutta vahvistetaan tukemalla häntä itseilmaisussa ja monipuolisessa vuorovaikutuksessa ryhmän jäsenenä. Laulujen ja leikkien kuvittaminen on hyvä tapa varmistaa, että myös vieraskieliset lapset pääsevät osallisiksi. On varhaiskasvatuksen ammattilaisen velvollisuus varmistaa, että lapsi tulee kuulluksi ja tuntee itsensä kiinnostavaksi ja tärkeäksi muiden silmissä. (Ota koppi -ohjelma 2020.)

Vieraskielisen lapsen osallisuuden tukemiseen liittyy olennaisesti myös varhaiskasvatuksen henkilökunnan käyttämä esteetön viestintä, jonka avulla tuetaan lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymistä ja tasa-arvoistetaan lasten oppimisympäristöä. Esteettömän viestinnän keinoja ovat mm. kuvat, piirtäminen puheen tukena, kehonkieli ja tukiviittomat. (Merkoski & Pihlaja 2018, 201-202.) Selkeä ja esteetön viestintä on kaikkien lasten etu, kielitaustasta huolimatta. Osallisuuden näkökulmasta on tärkeää, että lapsi saavuttaa toiminnallisen kaksikielisyyden, eli osaa ilmaista itseään ja toimia arjessa tarpeeksi hyvin kummallakin kielellä (Ota koppi -ohjelma 2020).

Lasten on saatava kokea tulevansa vuorovaikutustilanteissa kuulluksi ja nähdyiksi, jotta vuorovaikutustaitonsa pääsevät kehittymään. Tämä edellyttää, että ammattilaiset ja muut aikuiset reagoivat lasten sanallisiin ja nonverbaaleihin aloitteisiin. (Helsingin kaupunki 2019, 30.)

5.3 Suomi toisena kielenä -opetus

Vieras- ja monikielisten lasten kielitaidon kehittymistä tulee tukea monipuolisesti ja tavoitteellisesti. Tähän sisältyy varhaiskasvatuksen tärkeä tehtävä opettaa suomen tai ruotsin kieltä arjen konkreettisessa kontekstissa lapsen tarpeiden ja taitojen mukaisesti. Suomen tai ruotsin opetus tukee lapsen toiminnallisen monikielisyyden rakentumista. (Opetushallitus 2018, 50.) Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa otetaan aina huomioon

myös lapsen ja perheen kieli, kulttuuri ja katsomus (Opetushallitus 2018, 10; Helsingin kaupunki 2019, 20). Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan suomen kielen edistämisen tavoitteelliset keinot, ja suunnitelman oheen voidaan tarpeen mukaan laatia suunnitelma lapsen kielellisten taitojen tukemisesta. Kielen kehityksen suunnitelma laaditaan yhteistyössä perheen kanssa. (Helsingin kaupunki 2019, 20; 30.)

Halme (2011,87) korostaa, että vieraskielisen lapsen päivähoiton aloituksen pitää suunnitella huolellisesti. Varhaiskasvatuksen ammattisen pitää huomioida sen, että vieraskielinen lapsi voi tarvita enemmän aikaa ja tukea päästäkseen sisään uuteen kieliympäristöön. Ennen kun uuden kielen oppiminen alkaa, lapsen pitää saada tuntee olonsa tervetulleeksi ja turvalliseksi. Lapsi voi pelätä yksin jäämistä ja perheestään eroon joutumista, minkä vuoksi on tärkeää, että varhaiskasvatuksessa aloitettaessa kiinnitetään erityistä huomiota turvallisuuden tunteen tukemiseen (Marjamäki ym. 2016, 57).

Varhaiskasvatuksen tehtävä on myös tukea lapsen ja koko perheen kotoutumista Suomeen. Sen lisäksi, että vanhempien kanssa keskustellaan äidinkielen tukemisen ja opettamisen merkityksestä, otetaan puheeksi myös kulttuuri-identiteettien muodostuminen ja myös äidinkielen kehittymisen eri vaiheet. (Opetushallitus 2018, 50; Malinen 2019, 68.) Varmimmin lapsen kielellinen osaaminen karttuu kaikilla osa-alueilla silloin, kun vanhemmat puhuvat tälle omaa vahvinta kieltään, joten oleellista kielen oppimisessa on johdonmukainen valitun kielen puhuminen lapselle. (Malinen 2019, 67; 71). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa koskevissa keskusteluissa käytetään tarvittaessa tulkkia (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2019-2020, 20).

Suomi toisena kielenä -opetus (S2-opetus) on varhaiskasvatuksen tehtävä. Siinä hyödynnetään kasvattajien pedagogista osaamista ja varhaiskasvatuksen toimintatapoja. S2-opetus koostuu ohjatusta ja luonnollisesta oppimisesta. Ohjattu kielen oppiminen tapahtuu erilaisissa ammattilaisen suunnittelemissa opetushetkissä tai -kokonaisuuksissa, ja arjen vuorovaikutustilanteet taas edistävät luonnollista kielen oppimista. (Kivijärvi 2017, 259.) Lapsen suomen kielen oppimiseen vaikuttavat monet tekijät, mm. lapsen ikä, suomenkielissä varhaiskasvatuksessa oloaika, läsnäolon säännöllisyys, äidinkielten määrä ja hallinta sekä kielten käyttämisen mahdollisuudet (Gyekye & Ruponen 2018, 340).

5.4 Oman kielen ja kulttuurin merkitys

Halme ja Vataja korostavat oman äidinkielen opiskelun tärkeyttä lapsen kokonaiskehitykselle. Äidinkieli on lapsen tunne- ja ajattelukieli ja se on tärkeä osa lapsen persoonallisuutta. (Halme & Vataja 2011, 16.) Helsingin varhaiskasvatussuunnitelmassa painotetaan kielen merkitystä sekä kehityksen ja oppimisen kohteena, että välineenä vaikuttamiseen,

vuorovaikutukseen, itsensä ilmaisemiseen ja osallisuuteen. Paitsi että kieli nähdään oppimisen kohteena, se on myös oppimisen väline. Varhaiskasvatussuunnitelmassa eritellään kielen olevan lisäksi väline vuorovaikutukseen, itseilmaisuun, tiedon hankkimiseen ja vaikuttamiseen. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 30; 36.)

Eri äidinkielet ja kulttuurit tulee huomioida varhaiskasvatuksen arjessa fyysisen ympäristön järjestämisessä ja luomisessa. Esimerkiksi esillä voi olla eri kulttuureihin ja kieliin liittyviä materiaaleja, voidaan kuunnella eri maiden musiikkia, lauletaan tervehdys- tai syntymäpäivälaulu eri kielillä tai järjestetään eri kulttuurien juhlia. Tervehdyksiä ja erilaisia fraaseja eri kielillä voidaan harjoitella yhdessä ryhmän kanssa. (Kivijärvi 2017, 258.)

Oman äidinkielen oppiminen on lapselle tärkeää, sillä se luo pohjan myös suomen kielen oppimiselle. Vaikka vastuu lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä on ensisijaisesti perheellä itsellään, varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea varhaiskasvatuksessa olevien lasten perheiden kasvatustehtävää ja yhteistyön avulla edistää lasten tasapainoista kehitystä. Vanhempien kanssa keskustellaan kielivalinnoista, ja eri kielten rinnakkaista käyttöä ja opettelua tuetaan. (Helsingin kaupunki 2019, 30.)

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

6.1 Tutkimusmenetelmät

Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelut

Opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisenä opinnäytetyönä, koska vieraskielisten lasten tunnekasvatuksesta ei löytynyt aiempaa tutkimusta. Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen pääsääntö on se, että tutkittavasta ilmiöstä tiedetään vähän. Laadullisella tutkimuksella pyritään saamaan ymmärrystä tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Kananen 2017, 16-17; 32.) Koska muu- ja vieraskielisten lasten tunnekasvatuksen tukemista varhaiskasvatuksessa ei ole vielä juurikaan tutkittu, opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tiedonkeruu suoritettiin teemahaastattelujen avulla.

Teemahaastattelu on strukturoidun haastattelun ja sanatarkan lomakehaastattelun välimuoto (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47). Teemahaastattelu on perusteltu tiedonkeruumenetelmä laadullisissa tutkimuksissa (Kananen 2017, 23). Tätä tiedonkeruumenetelmää käytetään, kun tutkittavaa ilmiötä ei tunneta ja halutaan saada siitä ymmärrystä (Kananen 2017, 76). Teemahaastattelussa annetaan haastateltaville tilaa kertoa aihepiireistä laajasti niin, että kysymykset eivät määritä tai rajaa vastauksia liian tarkasti. Teemahaastattelujen kautta voidaan kerätä tietoa haastateltavien yksilöllisistä kokemuksista ja ajatuksista ilman, että pitäisi päästä johonkin yhteen lopullisesti määriteltyyn tulokseen. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47-48.)

Koska esiin haluttiin saada eri näkökulmia, haastateltavat valittiin erilaisten toimenkuvien edustajista varhaiskasvatuksen kentältä. Tutkimusta varten haastateltiin yhtä suomenkielisenä kielenä -opettajaa, konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa sekä varhaiskasvatuksen opettajaa. Näin tietoa saatiin kerättyä mahdollisimman monipuolisesti eri asiantuntijoilta, joiden työnkuvat ja roolit poikkesivat toisistaan. Teemahaastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina videopuheluiden välityksellä, ja ne nauhoitettiin litterointia varten. Teemahaastatteluaineisto litteroitiin sanatarkasti, ja litteroitua materiaalia kertyi kolmesta haastattelusta yhteensä 43 sivua. Haastattelut kestivät keskimäärin reilun tunnin verran.

Aineiston koodaus, teemoittelu ja tiivistäminen

Tutkimusaineisto eli litteroidut teemahaastattelut tiivistettiin teemoittelun avulla. Teemoittelussa on kyse aineiston ryhmittelystä erilaisten teemojen mukaan. Teemoittelun ideana on etsiä haastatteluaineistosta tiettyjä aiheita kuvaavia näkemyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105-107.) Teemoittelu oli sopiva ja luonteva menetelmä teemahaastattelujen analysointiin. Lisäksi teemoittelumenetelmän valinnassa otettiin huomioon haastateltavien pieni määrä.

Jotta aineistosta saatiin suoraan esiin vastauksia tutkimuskysymyksiin ja tutkittavaan aiheeseen, teemat valittiin suoraan haastattelurungon sisältöä mukaillen. Kysymysrunгон ja tutkimuskysymysten ulkopuolelta mahdollisesti nousevat tärkeät teemat ja ajatukset nostettiin näkyviin ”muuta huomion arvoista” -otsikon alle. Siis vaikka teemat lukittiin tutkimuskysymysten mukaisesti ennen aineiston analyysiä, tilaa oli myös uusille näkökulmille valittujen teemojen ulkopuolelta.

Teemat, joita haastatteluaineistoista eriteltiin, olivat seuraavat:

1. Menetelmät, tukikeinot ja työkalut
2. Haasteet ja ongelmat
3. Vieraskielisyys ja tunnekasvatus yleisesti
4. Tutkimuksen aiheen merkitys, mielipiteitä ja ajatuksia aiheesta
5. Nykytilanteen arviointia
6. Esimerkkejä, tarinoita ja omia kokemuksia
7. Muuta huomion arvoista.

Teemoittelu toteutettiin värikoodaten koko litteroitu aineisto, minkä jälkeen eri teemat ryhmiteltiin sähköisesti ”leikaten ja liimaten” omille dokumenteilleen. Tällä tavalla yhdistimme eri haastatteluista saadut materiaalit. Tämän jälkeen jokainen teema käytiin läpi aineistoa kappale kerrallaan kommentoiden. Tarkan läpikäymisen ja kommentoinnin jälkeen jokaisesta teemasta tehtiin tiivistelmät, joihin poimittiin jo tässä vaiheessa mukaan sitaatteja aineistosta.

6.2 Eettiset kysymykset ja tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen tarkoituksena on saada mahdollisimman luotettavaa ja totuudenmukaista tietoa. Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys otettiin huomioon jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa ja lisäksi luotettavuutta eettisiä kysymyksiä arvioitiin jatkuvasti koko tutkimusprosessin ajan. Menetelmiin perehdyttiin etukäteen, ja niiden soveltuvuutta tutkimusilmiöihin ja tutkimuskysymyksiin arvioitiin. Kaikki ratkaisut ja valinnat tutkimuksen eri vaiheissa perusteltiin huolellisesti. (Kananen 2012, 173.) Tapaamiset, palaverit ja kaikki tehdyt päätökset dokumentoitiin muistioihin opinnäytetyöprosessin aikana. Tarkka dokumentaatio tuo tutkimukselle uskottavuutta (Kananen 2012, 173).

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointia varten ei ole yksiselitteistä ohjetta. Jotkut tutkijat soveltavat reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä myös laadulliseen tutkimukseen

ja jotkut taas ovat hylänneet nämä käsitteet ja luoneet uusia termejä arvioinnin apuvälineiksi. Tutkimuksen menetelmät on valittava niin, että niiden avulla pystyy tutkimaan tutkittavaa aihetta. Tuloksilla on oltava perusteet, ja tutkimuksessa käytettävien käsitteiden tulee liittyä aineistoon ja tutkimuskysymyksiin. Yleistettävyys ja siirrettävyys ovat laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kannalta tärkeitä. (Jyväskylän yliopisto 2018.) Teema-haastattelu menetelmänä on sellainen, että sen kautta saatuja tuloksia ei ole tarkoituskaan voida täysin yleistää – sen sijaan tarkoitus on kerätä asiantuntijoilta kokemuseräistä tietoa aiheesta sekä analysoida ja dokumentoida kerättyä tietoa.

Opinnäytetyön eettisyydestä huolehdittiin takaamalla haastateltavien henkilöiden anonymiteetti. Toimeksiantajaa ei nimetty tarkasti, vaan nimetyn varhaiskasvatusyksikön sijaan puhuttiin ”eräästä Helsingin kaupungin varhaiskasvatusyksiköstä”. Vaikka kohdeorganisaatio myönsi tutkimusluvan, kukin haastateltava sai itse päättää osallistumisesta haastatteluun, ja jokainen haastateltava antoi suostumuksensa henkilökohtaisesti kirjallisena allekirjoittamalla suostumusasiakirjan. Haastateltavilla oli oikeus vetäytyä tutkimuksesta missä vaiheessa tahansa.

Ennen haastattelua haastateltaville lähetettiin haastattelurunko (liite 1) sekä saatekirje, jossa kerrottiin tutkimuksen aihe, haastatteluiden teemat sekä opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet. Nauhoituslupa varmistettiin vielä ennen haastattelua haastateltavilta. Nauhoitukset hävitettiin asianmukaisesti, kun opinnäytetyö oli valmis ja arvioitu.

Luotettavuustarkastelu

Laadullisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu jatkuva kriittinen, kyseenalaistava ja reflektiivinen tarkastelu, ja tutkimusprosessia arvioitiin sen edetessä. Kerättyä tietoa, lähteiden luotettavuutta sekä menetelmien tarkoituksenmukaisuutta ja sopivuutta arvioitiin jatkuvasti. Lähteitä ja niiden relevanssia tarkasteltiin kriittisesti, ja käytetyt lähteet valittiin niin, että ne olivat suurimmalta osin tuoreita ja aiheeseen paneutuneita. Myös sitä, ovatko tähän opinnäytetyöhön ja käytettyihin menetelmiin liittyvät päätökset hyvin perusteltuja, arvioitiin läpi prosessin. Lopuksi opinnäytetyö vertaisarvioitiin.

Objektiivista luotettavuutta ei voida katsoa saavutetuksi tässä tutkimuksessa, kuten ei yleensä muissakaan laadullisissa tutkimuksissa (Kananen 2017, 175). Haastateltavia oli vähän, eikä teemahaastatteluiden tuloksia pystynyt tässä tutkimuksessa tarkoituksenmukaisesti kvantifioimaan. Tutkimuksen pysyvyyttä eli reliabiliteettia ei ole voitu varmistaa tämän opinnäytetyöprosessin aikana (Kananen 2017, 175). Tutkimustulokset kuitenkin toistuivat hyvin samankaltaisina kolmelta eri haastateltavalta kerätyissä aineistoissa, ja haastateltavat olivat kaikki tarkasti valittuja, kokeneita asiantuntijoita. Tästä syystä ei ole syytä epäillä, että uusi vastaava tutkimus päätyisi radikaalisti erilaisiin tuloksiin. Validiteetti, eli

se, tutkittiinko tutkimuksessa oikeita asioita, vaikuttaisi toteutuneen tässä opinnäytetyössä hyvin (Kananen 2017, 175). Tutkimuskysymykset määriteltiin selkeästi, ja tutkimusmenetelmät vastasivat hyvin tarkoitusta. Haastateltavat edustivat erilaisia näkökulmia ja toimivat toisistaan poikkeavissa tehtävissä.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Tutkimuksen aiheen merkitys

Tutkimustulokset on tiivistetty teemojen mukaan, ja ne käydään läpi yksi kerrallaan. Viimeisessä alaluvussa käsitellään teemojen ulkopuoliset tutkimustulokset, jotka nousivat esiin aineistosta.

Tulokset kertovat, että tutkimuksen aihe nähtiin tärkeänä ja ajankohtaisena. Tuloksissa kantava perusajatus oli, että tunnekasvatus on, tai vähintään sen tulisi olla, osa varhaiskasvatuksen perusarkea ja jokapäiväistä pedagogiikkaa. Tunnekasvatus ei ole vapaaehtoinen osa varhaiskasvatusta, vaan laki velvoittaa siihen. Ennaltaehkäisevään tunnekasvatukseen pyrkiminen nähdään tärkeänä tavoitteena.

Ja että tää on hienoo että teette tämmösen, että tämmöseen tartuttais sit ennen kun ne asiat kriisiytyy, sit se onkin vaikeeta! Et jos aina vaan lähetään haasteiden kautta. Tämmösen jokapäiväsen peruspedagogiikan osaseksi.

Toisaalta aihetta myös kyseenalaistettiin, koska jaottelu vieraskielisten ja kotimaisia kieliä äidinkielenään puhuviin lapsiin koettiin tarpeettomana tai jopa teennäisenä. Varhaiskasvatuksessa lapset nähdään yksilöinä, eikä esimerkiksi heidän kielitaustansa kautta. Kieli ei siis itsessään välttämättä vaikuta siihen, millaisesta tunnekasvatuksesta lapsi hyötyy.

Mä en jotenkin enää edes erittele vieraskielistä ja kotimaista, mulle ne on lapsia, joilla on haasteita, ja jokainen kohdataan kuitenkin sen oman tilanteen pohjalta. Et sen takia musta oli alkuun et voi apua, miten toi [vieraskielisten tunnekasvatus] nyt eroo mistään muusta. Nousi ehkä vähän myös semmonen vastarinta, et ei ole vieraskielisten lasten tunnekasvatusta, kun on lasten tunnekasvatusta!

Termi ”vieraskielinen lapsi” herätti hämmennystä, koska vieraskielinen voi tarkoittaa hyvin erilaisista taustoista tulevia lapsia: Suomeen täysin integroituneita tai Suomessa syntyneitä lapsia, tai vasta maahan muuttaneita, jotka kuulevat suomen kieltä ensimmäistä kertaa. On syytä muistaa, että Suomessa asuva, virallisesti vieraskielinen lapsi voi puhua somea ja muitakin kieliä äidinkielen tasoisesti.

7.2 Vieraskielisten lasten tunnekasvatuksen nykytila varhaiskasvatuksessa

Tuloksissa nousi esiin huoli siitä, että nyky muodossaan, kun varhaiskasvatuksessa ei ole omaa yleistä koulun kaltaista opetussuunnitelmaa, varhaiskasvatuksen sisältö, mukaan lukien tunnekasvatus ja kielen opetus riippuvat hyvin paljon varhaiskasvatuksen ammattilaisten omista mieltymyksistä ja kiinnostuksen kohteista sekä siitä, mitä kukakin kokee

tärkeäksi opettaa. Tämä voi johtaa liian aikuislähtöiseen varhaiskasvatukseen, ja vaikuttaa myös siihen, miten tasalaatuista varhaiskasvatus on eri ryhmissä ja päiväkodeissa, sekä miten tasa-arvoinen varhaiskasvatus toteutuu. (Kuvio 5, kuvio 6.)

Kuvio 5. Varhaiskasvatuksen opettajan kiinnostuksen kohteet ohjaavat toiminnain sisältöä.

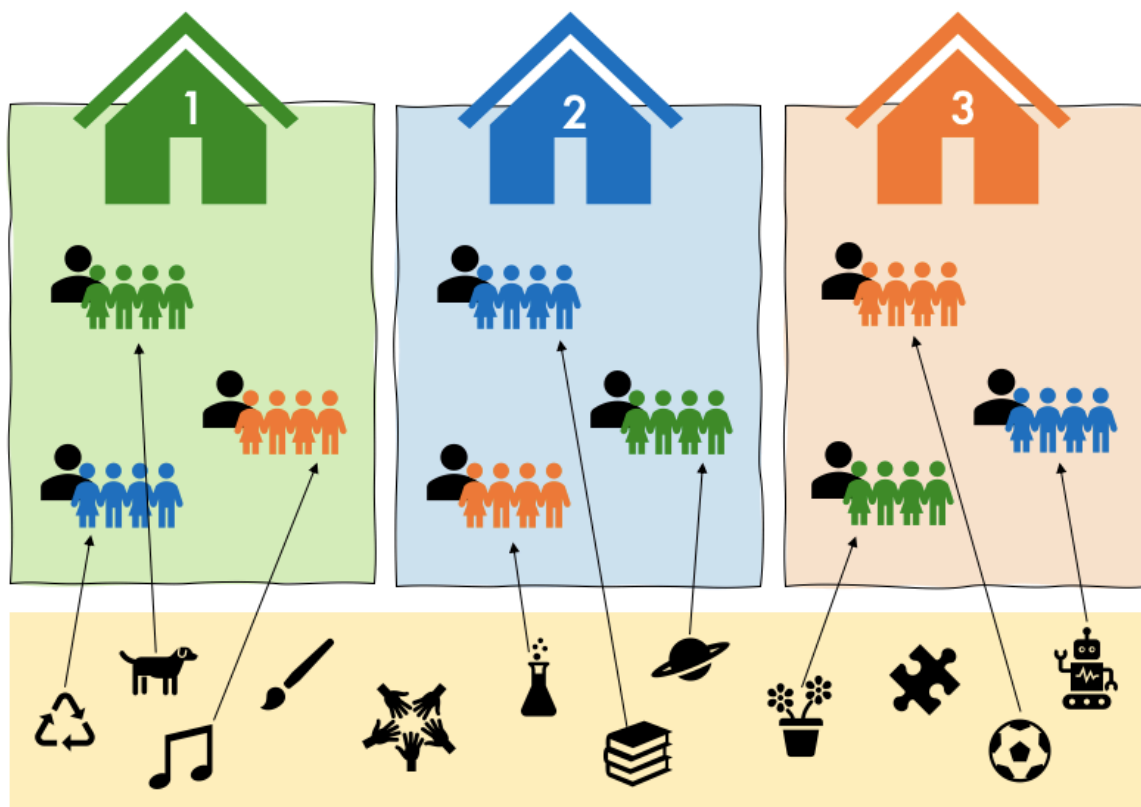
Tuloksissa nousi esiin huoli siitä, että suomen kielen opettaminen varhaiskasvatuksessa voi olla liian akateemista tai teknistä. Tunnesanasto olisi kenties syytä ottaa paremmin huomioon. Nykyinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittaa mm. tunnekasvatuksen toteuttamiseen. Tuloksista kuitenkin selvisi, että vieraskielisten lasten tunneilmäilyn tukeminen otetaan huomioon todennäköisesti melko vaihtelevasti eri varhaiskasvatusyksiköissä.

Tavallaan meitä on jo sieltä ylhäältä käsin [Helsingin kaupungin toimesta] ohjeistettu, ja niinkun sanottu, se vasukin nyt sit velvoittaa vahvasti myös tähän [tunnekasvatukseen].

Tulosten mukaan väestön alueellisen jakautumisen vuoksi joissakin päiväkodeissa tai varhaiskasvatusalueilla on huomattavasti enemmän kokemusta vieraskielisten lasten ja perheiden kanssa toimimisesta jo pitkän ajan varrelta. Jos vieraskielisiä asiakkaita ei ole ollut, suhtautuminen, ammattimaisuus, suunnitelmallisuus, johdonmukaisuus ja työtavat vasta kehittyvät. On myös mahdollista, että kaikissa yksiköissä ei ole tietoisesti kiinnitetty vieraskielisten lasten tunnekasvatukseen huomiota. Tulokset kertoivat, että vieraskieliset lapset olivat yllidustettuina erityisen tuen hakijoina tutkimuksen toimeksiantajan varhaiskasvatusalueella keväällä 2020.

Mullakin on hyvin semmonen jakautunut alue, että osassa yksiköitä on pitkät, pitkät perinteet jo 70-luvulta lähtien, tai kauempaakin. -- On totuttu tekemään töitä, se on niinkun jo luontevasti osa. Sit meidänkin alueella on paljon yksiköitä joissa on, ja yksittäisiä toimipisteitä, joissa ei ole [vieraskielisiä asiakasperheitä]. Et ne asiat on aika uusia, niin se tietysti sit vaikuttaa siihen niinkun kokonaisuudessa siitä, et miten näitä suomen kieltä oppivia siellä sitten... Miten heihin suhtaudutaan ja miten ne

asiat niinkun on... tälleen niinkun ammattimaisesti ja suunnitellusti, johdonmukaisesti otetaan. Voidaan olla vähän hämääntyneitä asioista, kun ollaan vaikka ensimmäistä kertaa tällästen asioiden äärellä.

Kuvio 6. Varhaiskasvatuksen sisällöt ovat erilaisia eri varhaiskasvatusyksiköissä, päiväko-
deissa ja ryhmissä.

Huomionarvoinen tutkimustulos oli, että tunnetaitoihin liittyvät haasteet eivät juurikaan esiinny syinä erityisen tuen hakemiselle vieraskielisillä lapsilla. Tunnetaitojen pulmat eivät yleensä ole erityisen yleisiä varhaiskasvatusikäisten lasten keskuudessa, kielitautasta riippumatta. Toisaalta tulosten mukaan täytyy ottaa huomioon, että jotta tunnetaidot näkyisivät syinä erityisen tuen hakemiseen, ongelmien tulisi olla suuria, ja ne vaatisivat myös varhaiskasvatuksen ulkopuolista ammattiapua.

Tulosten mukaan tunnetaitoja harjoitellaan päiväkodin arjessa paljon, mutta kuitenkin esiin nousi kysymys toiminnan tietoisesta ja suunnitelmallisesta toteuttamisesta. Onko tunne-
kasvatus tarpeeksi integroitu arkeen, vai toteutuuko se lähinnä erillisinä ”tuokioina”? Tu-
loksissa kävi ilmi, että monessa varhaiskasvatusryhmässä tilanteet kerkeävät kriisiytyä
ennen, kuin tunnekasvatukseen liittyviä menetelmiä otetaan tietoisesti käyttöön.

Tuloksissa nousi selkeästi esiin tunteiden ja tilanteiden sanoittamisen tärkeys kaikille lap-
sille. Tunteita ei välttämättä sanoiteta lapsille riittävästi. Varhaiskasvatuksen

ammattilaisella on velvollisuus tunnistaa, milloin puhetta pitää hidastaa, yksinkertaistaa tai muuten selkiyttää, ja sopeuttaa toimintaa lasten tarpeiden mukaiseksi. Erityisen tärkeää kommunikaation muokkaaminen on vieraskielisten lasten kannalta.

7.3 Vieraskielisyys ja tunnekasvatus

Tuloksissa painottui, että vieraskieliset lapset, kuten kaikki muutkin, ovat heterogeeninen joukko erilaisia yksilöitä erilaisine taustoineen. Vieraskielisten lasten tarpeet ovat lähtökohtaisesti samanlaisia kuin muillakin lapsilla. On ammattilaisten vastuulla huolehtia, että kaikkien lasten tarpeet tulevat täytetyiksi. Tuloksissa tunnistetaan, että vieraskielisyys ja tunnekasvatus ovat laajoja käsitteitä, ja kieli on työkalu tunteiden sanalliseen ja ymmärrettävään ilmaisuun.

Ne tarpeet on samanlaiset, kun kaikilla muillakin lapsilla – tulla ymmärretyksi ja saada kontakti, ja päästä niinku siihen vuorovaikutukseen.

Sekin, että vaikka ajateltais, että nyt sitä suomea toisena kielenä opetellaan, ni tavallaan silläkin on se aspekti, että kun sinä opit sen kielen, ni opit sit ilmaisemaan kielellisesti niitä tunteita ja että kaikki liittyy kaikkeen, ne ei oo vaan irrallisia osa-alueita.

Tulosten mukaan vieraskielisyys vaikuttaa tunteiden ilmaisuun varhaiskasvatuksessa ensisijaisesti niin, että yhteinen kieli voi puuttua. Tunteet itsessään ovat kuitenkin universaaleja, eivätkä lapsen tunteet välttämättä liity tämän kieleen tai kulttuuriin. Kieli voi tuoda tunnekasvatukseen haastetta, mutta tunnekasvatuksen ei lähtökohtaisesti tule erota eri kieli- taustoista tulevien lasten kanssa toimiessa muusta ryhmästä mitenkään. Tunnekasvatukseen liittyvät tarpeet riippuvat jokaisen lapsen yksilöllisistä tarpeista eivätkä esim. kieli- tai kulttuuritaustasta. Siis yleensä, jos lapsi on syntynyt Suomessa tai jo hyvin integroitunut, tunnekasvatukseen liittyvät tarpeet eivät poikkeakaan muusta ryhmästä ainakaan kielitaustan vuoksi. Jos taas taustalla on esim. pakolaisuutta, trauma tai maahanmuutto, taustan mahdollinen vaikutus on otettava huomioon. Vieraskielisillä lapsilla voi olla muitakin kuin suomen kielen oppimiseen liittyviä kehityksen ja oppimisen haasteita, jotka voivat osaltaan vaikuttaa myös suomen kielen oppimiseen.

Siellä voi taustalla olla traumoja, jos on tullu jostain sota-alueilta maahanmuuttajana, mut se ei aina tarkoita sitä vieraskielisen lapsen kohdalla. -- Vieraskielinen lapsi, joka asuu Suomessa ja on syntynyt Suomessa, ni silloin se tunnekasvatus on aikalailta sitä samaa mitä muille suomalaisille lapsille. Mut jos siellä taustalla on maahanmuuttoa ja traumaa, ni silloin se pitää miettiä taas ihan eri lähtökohdista.

Eri-ikäisten lasten erilaiset tarpeet ja taitotasot nousivat tuloksissa esille. Alle 3-vuotiailla ei vielä ole kovin kehittynyt kielitaito, jolloin kokonaisvaltainen, nonverbaali viestintä korostuu kaikkien lasten kohdalla. 5-vuotiaat sen sijaan ymmärtävät jo hyvin paljon, ja osaavat mukauttaa kommunikaatitansa kuulijoiden mukaan, mikäli kielitaitoon liittyvistä asioista puhutaan ja niitä selitetään lapsille. On tärkeää muistaa, etteivät lapset automaattisesti osaa itse sanoittaa tunteitaan, vaikka kieltä osaisivatkin.

Tulokset kertovat, että riippuu lapsen persoonasta, miten kukakin ottaa vastaan lohdutusta, hakeutuu aikuisen luo tai vetäytyy. Tuloksista kävi ilmi, että sinnikkyys on piirre, joka vaikuttaa paljon esimerkiksi ymmärretyksi tulemiseen. Lapset toimivat aina parhaansa mukaan, mutta joskus esimerkiksi sinnikkyuden puuttuminen voi vaikeuttaa vuorovaikutusta ja kommunikaatiota lapsen ja aikuisen välillä.

Mutta sit jos meillä on lapsi, joka ei oo sinnikäs, joka helposti luovuttaa, antaa periksi, tyytyy siihen kohtaloonsa, luovuttaa siitä puhealotteestaan, ni silloin tulee turhautumaa varmaan työntekijälle sekä lapsellekin, et okei, ei sitten. Ja must ne on kauheen turhauttavia hetkiä, myös sille lapselle mut myös työntekijöille. Et ei saada kommunikaatioo, ei saada vuorovaikutusta käyntiin, ei saada viestintää käyntiin. Se on mun mielestä semmonen arjen harmituksen aihe.

Kaveritaidot ja ryhmässä olemisen taidot nähdään selkeästi osana tunnekasvatusta. Tunnetaitoihin kuuluu sekä yksilöllisiä että ryhmässä olemiseen liittyviä taitoja, joita kaikkia harjoitellaan varhaiskasvatuksessa. Ryhmän ilmapiirillä on oppimiselle valtava merkitys, mikä korostui tuloksissa selkeästi. Lapsen on saatava kokea, että hän saa olla oma itsensä ja ilmaista kaikkia tunteitaan.

7.4 Vieraskielisten lasten tunnekasvatukseen liittyvät haasteet

7.4.1 Kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen liittyvät haasteet

Tulosten mukaan toimivan kontaktin ja viestinnän rakentaminen vieraskielisten perheiden kanssa voi tuottaa haasteita, jos ammattilaisella ei ole perheen kanssa yhteistä kieltä. Yhteys perheeseen heijastuu myös lasten tunnekasvatukseen, koska jotta ammattilaiset pystyisivät paremmin jäljittämään lasten tunnetiloja, on tärkeää, että vuorovaikutus perheen ja varhaiskasvatuksen välillä olisi tiivistä, toimivaa ja avointa. Se, että päiväkodissa hyvän kommunikaation ansiosta tiedetään perheen arjesta ja erikoistilanteista, auttaa ymmärtämään lasta, vaikkei tämä pystyisikään sanoittamaan tunteitaan.

Tulokset kertovat, että vieraskielisten, kuten kaikkien muidenkin lasten haasteet tunnetaidoissa ilmenevät yleisesti kontaktin ottamisessa ja saamisessa. Tulosten mukaan

kontaktin luominen ja kommunikaatiöväylän avaaminen mahdollistaa vuorovaikutuksen. Yhteisen kielen puuttuminen voi johtaa siihen, että vieraskielinen lapsi joutuu sanallisen ilmaisun mahdottomuuden vuoksi ilmaisemaan itseään fyysisesti esimerkiksi konfliktitilanteissa. Varhaiskasvatuksen ammattilainen on keinoton ja vieraskielisen lapsen lohduttaminen on vaikeaa, jos lapsen pahan mielen aiheuttaa sisältä nouseva tunne, kuten ikävä, eikä hän pysty tästä kertomaan.

7.4.2 Yksilön tunteisiin ja tarpeisiin liittyvät haasteet

Tuloksista käy ilmi, että vieraassa ympäristössä navigoiminen kielellä, jota ei täysin hallitse, on kuormittavaa sekä lapsille että aikuisille. Lapsi, joka tulee itselleen vierasta kieltä puhuvaan ympäristöön, on suuren haasteen edessä, ja on tärkeää ymmärtää, miten uuttava tilanne voi olla. Vieraskielisessä ympäristössä joutuu pinnistelemaan ja sietämään sitä, ettei ymmärrä, mitä ympärillä tapahtuu. Tuloksissa ilmeni myös, että vieraskielisellä lapsella, joka ei puhu päiväkodin valtakieltä, voi valmiiksi pelätä sitä, että häntä ei ymmärretä eikä hän ymmärrä muita. Tämä voi aiheuttaa tilanteen lukkiutumisen niin, että lapsi ei ilmaise mielellään mitään tunteita, vaan vetäytyy pelätessään, ettei tule ymmärretyksi.

Tulosten mukaan haaste vieraskielisten lasten tunnetaitojen pulmien tunnistamisessa on selvittää, onko kyse kielitaidon ja sanallisen ilmaisun puutteellisuudesta vai sosiaalis-emotionaaliseen haasteeseen. On syytä yrittää selvittää, mitkä haasteet johtuvat varhaiskasvatusympäristöstä, ja mitkä liittyvät lapseen ja vuorovaikutukseen. Tuloksissa korostuu se, että tunnetaitojen pulmat ovat kaiken kaikkiaan monimutkaisia kokonaisuuksia, joissa useat asiat kietoutuvat yhteen.

Tuloksissa nousi esiin mahdollisten traumojen huomioiminen. Traumoja voi olla kenellä vain, mutta vieraskielisten lasten ja perheiden kohdalla todennäköisyys on kenties suurempi, riippuen olosuhteista, joista perheet ovat Suomeen päätyneet. Trauman mahdollisuus pitäisi aina tiedostaa, ja samalla ymmärtää, että trauman vuoksi lapsella voi olla tunnekasvatukseen liittyviä erityistarpeita. Trauman tunnistaminen voi olla haastavaa, sillä ne voivat olla piilossa tai ilmetä yllättävissä tilanteissa. Tuloksissa korostuu, että varhaiskasvatuksen ammattilaisella on aina vastuu ottaa puheeksi vaikeatkin asiat. Myös esimerkiksi traumaepäilyistä pitäisi siis uskaltaa kysyä, jotta lapsia osattaisiin tukea parhaalla mahdollisella tavalla.

7.4.3 Kulttuurieroihin ja taustan vaikutukseen liittyvät haasteet

Tuloksista selviää, että kulttuurisensitiivisyys oli sisäistetty eri paikoissa eri tasoilla. Moni varhaiskasvatuksen ammattilainen voi edelleen nähdä vieraskielisen lapsen tämän

kulttuurin kautta, vaikka niin ei tulisi tehdä. Tuloksissa kävi ilmi, että ammattilaisen epäsensitiivinen asenne tulee esiin toiminnassa ja vuorovaikutuksessa tavalla tai toisella, ja lapsi huomaa tämän.

Ku ite ajattelee silleen että lapset on lapsia ja, se ei ensimmäisenä puske se kulttuuri eikä mikään katsomustausta tai muu kielitausta tai tämmönen, mut sit monet... voi olla että ajattelee sitten, että mennään se kulttuuri edellä, eikä se yksilö edellä. Et semmosiakin saattaa niinku näkyä, ja se tulee jossakin pienessä puuskahtuksessa, aikuisten puuskahtuksessa, että no ne nyt on semmosia. Tai jotenkin nään sen, että ei mennäkään sen yksittäisen lapsen tunteen tai tunnetilan äärelle, vaan jotenkin vaan yleistetään se. Tai sitten niitä ehkä saatetaan väistelläkin.

Tuloksissa huomio kiinnittyi myös kulttuurien välisiin eroihin tunteiden käsittelyssä ja ilmaisussa sekä erilaisiin katsomuksiin. Kulttuurierot tunnekasvatuksessa voivat näkyä esim. kotikielen tunnesanaston puutteena tai erilaisuutena, tai erilaisina ilmaisutapoina. Jos perhe on uusi Suomessa ja tulee erilaisesta ympäristöstä ja kulttuurista, päiväkodin viestit eivät välttämättä avaudu vanhemmille lainkaan. Merkittävä haaste, joka tuloksissa korostui, liittyi vanhempien ja päiväkodin väliseen vuorovaikutukseen ja kommunikointiin. Kiinnostava tulos oli, että ongelmat yleensä syntyvät enemmän asenteista kulttuureita ja katsomuksia kohtaan kuin siitä, että olisi olemassa oikea ongelma.

7.4.4 Ryhmämuotoiseen toimintaan liittyvät erityispiirteet

Tuloksissa toistuivat ryhmämuotoisen toiminnan haasteet. Aina kaikki ammattilaiset, vanhemmat tai muut sidosryhmät eivät muista huomioida sitä, että ryhmämuotoisessa varhaiskasvatuksessa yksilöopetukselle ei ole juurikaan tilaa, vaan esimerkiksi kielen opetus tapahtuu ryhmissä. Ryhmämuotoiseen toimintaan liittyen haastetta varhaiskasvatuksen ammattilaisille tuo myös se, että tilanteita syntyy ryhmässä lasten kesken nopeasti, eikä kaikkea voi seurata niin, että olisi jatkuvasti jäljillä siitä, mistä mikäkin tilanne on syntynyt. Tuloksissa ilmeni, että nykyään lapset kaipaavat entistä enemmän aikuisen täyttä huomiota, ja sen takia ryhmässä oleminen ja huomion jakaminen voi olla monelle lapselle vaikeaa, ja huomion saamiseksi saatetaan käyttää äärimmäisiä keinoja. Ryhmämuotoisesta toiminnasta huolimatta täytyy pystyä huomioimaan yksilöt.

Ryhmämuotoiseen toimintaan ja vieraskielisten lasten osuuteen varhaiskasvatuksessa liitetty tulosten mukaan myös haaste järjestellä ryhmiä ja pienryhmiä niin, että mahdollisesti samaa kotikieltä puhuvat lapset eivät aina päätyisi leikkimään keskenään kotikielillä, jotta suomen aktiiviselle oppimiselle jäisi tilaa. Lisäksi kaikissa päiväkodeissa tai ryhmissä ei

välttämättä ole tarpeeksi suomen virallisia kieliä äidinkielenään puhuvia niin sanottuja kielen tukilapsia, joiden esimerkki tukisi vieraskielisten kielen oppimista.

Se, että se lapsi tuntee olevansa osa sitä ryhmää, ja mietitään ne keinot miten se lapsi pystyy siihen osallistumaan, vaikka sitä yhteistä kieltä ei oo, ni sillä päästään mun mielestä tosi tosi pitkälle.

Tunnetaidot, tunnesäätely, ryhmässä olemisen taidot ja sosiaaliset taidot ovat kaikkien lasten arjen kannalta ratkaisevia taitoja, joiden harjoitteluun vieraskielisyys voi tuoda oman lisänsä. Yhdeksi haasteeksi tunnetaitoihin liittyen nousi ryhmän ulkopuolelle jääminen. Vieraskielisen lapsen verbaaliset taidot eivät välttämättä ole riittäviä tukemaan tämän ryhmään liittymistä. Jos lapsi on luonteeltaan introvertti tai vetäytyvä, ja lisäksi vieraskielinen, kuulumisen tunteen syntyminen voi olla hyvin vaikeaa. Lapset, jotka tuovat itseään selkeästi esille, pääsevät mukaan helpommin, mutta vetäytyvillä lapsilla on riski jäädä syrjään, jos ammattilaiset eivät kiinnitä riskeihin huomiota. Ammattilaisen haastava tehtävä on huolehtia siitä, että kaikki pääsevät mukaan ja kokevat kuuluvansa ryhmään. Tuloksissa kiinnitettiin huomiota riskiin tulkita ”tyytyväisyys” väärin ja jättää hiljaiset lapset huomiotta, vaikka hekin kaipaavat tukea.

Ja sekin, joka on siellä pöydän alla tai nurkassa, ni kyllä hänkin todennäköisesti tarvitsisi sitä lohdutusta ja jotain huolenpitoa ja kannattelua siinä tilanteessa.

Tuloksista ilmeni myös, että jos ryhmää ohjaavat ammattilaiset eivät ymmärrä kieltä, jolla lapset keskenään leikkivät, kiusaaminen tai ikävä vallankäyttö voi jäädä piiloon. Leikki voi näyttää sivusta katsojalle mukavalta, mutta sinne saattaa kätkeytyä jotakin muuta. Vapaa leikki on muutenkin ongelmallista, jos lapset jätetään siinä liian yksin.

7.4.5 Varhaiskasvatuksen käytäntöihin liittyvät haasteet

Tuloksissa huomattiin, että kiire, pätevän henkilökunnan puuttuminen ja vaihtuvat sijaiset tuovat kaikki haastetta työskentelyyn varhaiskasvatuksessa. Jos olosuhteisiin liittyy paljon puutetta ja vaihtuvuutta, on vaikeaa pysähtyä paneutumista vaativien aiheiden äärelle lasten ja perheiden kanssa.

Tulkkiyöskentelyn haasteet paljastuivat tuloksissa. Tulkin kanssa toimimiseen liittyy jännitettä, sillä tulkki on ulkopuolinen henkilö, johon perheellä ei ole samanlaista suhdetta kuin päiväkodin ammattilaisiin. Tulkin kanssa työskennellessä on siis huomioitava se riski, että vanhemmat eivät halua kertoa kaikkea, jolloin voi olla, että kodin ja päiväkodin välille jää avoimia kysymyksiä. Harvinaisempia kieliä varten voi olla vaikea löytää tulkkeja, ja puhe-
linterkkauksesta taas puuttuu kokonaan elekieli, vaikka tunneviestinnässä näköyhteydellä

ja ilmeillä on suuri merkitys. Tulkki ei ole läheskään jatkuvasti käytettävissä, vaikka on paljon perheitä, joiden kanssa ammattilaisilla ei ole lainkaan yhteistä kieltä. Eleillä viestiminen ei aikuisten kesken riitä, kun viestittävät asiat ovat monimutkaisia.

Yksi haaste on se, että vieraskielisten lasten tarpeiden huomioiminen ei ole kaikissa ryhmissä tai päiväkodeissa välttämättä luonteva osa toimintaa. Erot eri päiväkotien välillä voivat olla suuria vieraskielisten kanssa toimimisen ja myös heidän tunnekasvatuksensa suhteen, ja tämä on uhka tasa-arvoiselle varhaiskasvatukselle. Vieraskielisyyteen liittyvä haasteena tuli ilmi sekin, että esimerkiksi puheterapeuttien, psykologien ja sairaalapoliklinikoiden työkalut ja tutkimusvälineet eivät aina pysty ottamaan huomioon vieraskielisyyttä hoidossa ja testauksessa.

Yksi varhaiskasvatuksen haasteista on ymmärtää erilaisia perheitä ja tapoja, ja etsiä sopivia kompromissiratkaisuja niin, että päiväkodin arjen ja perheiden arjen aikataulut sopivat yhteen rutiinien kärsimättä. Varhaiskasvatuksen ammattialaisten velvollisuus on antaa perheille tilaa elää kullekin itselleen sopivassa rytmissä, jonka mukaan toimintaa varhaiskasvatuksessa toteutetaan.

Tuloksista on nostettava esiin myös, että haasteet eivät liity vain esimerkiksi kieleen, vaan haasteita on taustasta ja kielestä riippumatta. Ratkaisu haasteiden selvittämiseen on kohdata kaikki yksilöinä ja rakentaa ryhmän tarpeet huomioiva pedagogiikka.

Ja kun nykyään niitä haasteita on siitä taustasta riippumatta. Se on ihan sama mistä päin maailmaa, tai mitä kieltä sä puhut, ni siellä on haasteita ja on niinku pakko kohdata yksilöinä ja sit rakentaa sille ryhmälle semmonen pedagogiikka, mikä kattais sen suurimman osan porukkaa.

7.5 Menetelmät ja tukikeinot vieraskielisten lasten tunnekasvatuksen tueksi

7.5.1 Arvostava ilmapiiri ja sensitiivinen vuorovaikutus

Tutkimustuloksina nousi esiin erilaisia menetelmiä ja työkaluja, joita voi käyttää tunnekasvatuksen tukena sekä vieraskielisille, että kaikille muillekin lapsille. Tuloksissa ilmenneet keinot jaoteltiin toiminnallisiin, visuaalisiin, sanoittamiseen liittyviin keinoihin, nonverbaaliin viestintään sekä varhaiskasvatuksen ammattilaisille suunnattuihin vinkkeihin (kuvio 8).

Tuloksissa korostui se, että mitkään menetelmät eivät kuitenkaan toimi yksin ja irrallisina, vaan vaativat taustalle hyvän pohjan ja turvallisuutta tuovat, toimivat rutiinit. Hyvä pohja ryhmämuotoiselle varhaiskasvatukselle sisältää toimivan kontaktin lapsiin, kokonaisvaltaisen, sensitiivisen ja lämpimän vuorovaikutuksen sekä lasten että vanhempien kanssa ja aidon kohtaamisen, joka mahdollistuu, kun pysähdytään lapsen ja perheen äärelle (kuvio

7). Ratkaisevan tärkeää on turvallinen, kannustava, positiivinen ja sensitiivinen ilmapiiri, jossa jokainen lapsi tuntee olevansa tärkeä ja huomioitu (kuvio 7). Menetelmiä voi käyttää hyvällä menestyksellä vasta sitten, kun pohja on kunnossa.

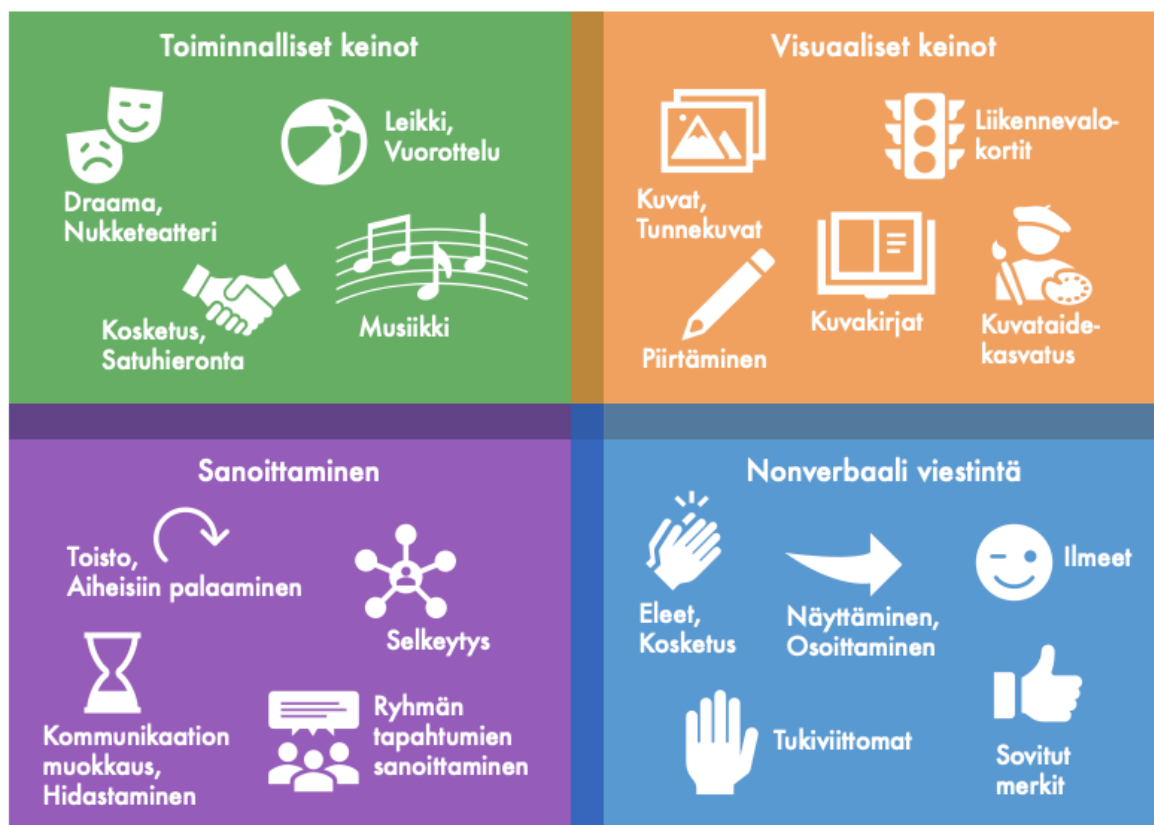
Että sulla voi olla vaikka mitä menetelmiä ja kikka kolmosia hihassa, mut jos sä ite oot niinkun tefloninen ja sulla ei oo sitä semmosta lämmintä sensitiivistä vuorovaikutusotetta, ni silloin mun mielestä kaikki on turhaa. Tai ne on semmosta mekaanista. Et se aikuisen asenne ja se aikuisen rooli niinkun on tosi merkittävä.

Kuvio 7. Toimiva pohja varhaiskasvatustyölle.

Tulosten mukaan tärkeää on myös se, että päiväkodin ympäristössä tehdään ryhmän kielet, kulttuurit ja katsomukset näkyviksi, mikä vahvistaa sitä ajatusta, että erilaiset taustat ovat aidosti rikkaus. Vieraskielisille ja eri kulttuureista tuleville lapsille oman kielen tai kulttuurin näkeminen päiväkodissa voi tuoda turvallisuuden ja hyväksytyksi tulemisen tunnetta, sekä vahvistaa tunnetta kuulumisesta ryhmään ja paikkaan. Myös turvaesineet ja tutut tuoksut voivat toimia tukikeinoina ja luoda turvallisuuden tunnetta.

Erittäin tärkeää tulosten mukaan on lapsen huomioiminen ja aito halu yrittää ymmärtää (kuvio 7). Jos ammattilainen ei ole aidosti kiinnostunut, vuorovaikutus ei voi toimia. Parhaat työkalut löytyvät usein läheltä ja haaste liittyy siihen, että ammattilainen saattaa ajatella liian vaikeasti, eikä näe helppoa ja jo olemassa olevaa ratkaisua.

Kuvio 8. Tuloksissa esiin nousseita menetelmiä vieraskielisten lasten tunnekasvatuksen tukemiseksi.

7.5.2 Toiminnalliset menetelmät

Tuloksissa korostui leikin merkitys myös tunnekasvatusta tukevana menetelmänä. Leikki on lapsille luontainen tapa toimia ja oppia. Varhaiskasvatuksen ammattilainen voi tuoda leikkiin mukaan erilaisia tärkeitä aiheita, kuten kielen ja tunnetaitojen opettelua. Näitä taitoja on turvallista harjoitella leikin varjolla. Tuloksissa mainittiin myös Theraplay-menetelmään (Suomen Theraplay-yhdistys ry 2020) pohjaava aikuisen ohjaama, strukturoitu vuorovaikutusleikki, jossa voidaan turvallisesti sukeltaa syvällisiinkin aiheisiin.

Erytisesti, jos lapsi on vasta aloittanut varhaiskasvatuksessa, eikä yhteistä kieltä henkilökunnan kanssa ole, yksinkertaiset vuorotteluleikit voivat toimia hyvin apuna kontaktin luomisessa. Esimerkkinä tuloksissa mainittiin pallon vierittäminen vuorotellen aikuisen ja lapsen välillä. Vuorotteluleikit toimivat pienten lasten kanssa, mutta niitä voi kokeilla isompienkin lasten kanssa, jos kontaktin luomiseen tarvitaan apukeinoja. Toinen keino kontaktin luomiseen ovat jaetun tarkkaavaisuuden hetket. Niillä tarkoitetaan jonkun esineen, asian tai ilmiön katselua ja tarkastelua yhdessä. Jaetun tarkkaavaisuuden hetkinä ammattilainen ja lapsi ovat pysähtyneet saman asian äärelle, jolloin yhteisen kielen puuttumiseen ei ole ongelma.

Draaman keinot nähtiin tulosten mukaan erittäin hyvänä tapana opettaa lapsille tunnetaitoja. Nukketeatteri nousi esiin esimerkkinä draamatyöskentelystä. Draaman kautta voi käsitellä aitoja, ryhmässä tapahtuneita tilanteita. Kuten muuhunkin toimintaan, myös tähän voi ottaa avuksi aiheeseen sopivia kuvakortteja tai tunnekortteja.

Musiikkikasvatus kokonaisuudessaan koettiin hyväksi tavaksi tukea kaikkien lasten tunneilmaisua. Musiikki voi olla kuuntelua, rytmien tai sävelten tarkastelua, laulamista, soittamista tai monenlaisia musiikkileikkejä. Musiikkiin mahdollisesti yhdistettävänä keinona tuloksissa esiin nousi satuhieronta ja kosketus ylipäätään.

7.5.3 Visuaaliset keinot

Tulosten mukaan erilaisista visuaalisista keinoista on paljon hyötyä erityisesti vieraskielisten lasten kanssa toimiessa. Arkeen ja varhaiskasvatuksessa käsiteltäviin aiheisiin liittyvät monenlaiset kuvat ovat hyvä tukimenetelmä puhekommunikaation rinnalle. Puheen tukena käytettävä piirtäminen taas on hyvä tapa helposti visualisoida esim. ohjeita ja keskustelua ilman, että saatavilla tarvitsee olla juuri tietynlaisia kuvia.

Tuloksista selvisi, että menetelmänä erilaiset tunnekuvat ja tunnekellot toimivat varsinkin isommille lapsille hyvin, kun ne ovat aktiivisessa käytössä pelkän esilläolon sijaan. Kuvien avulla voi selittää ja harjoitella eri perustunteita, ja niitä on hyvä käyttää muutenkin puhekommunikaation tukena. Tunnekortteja voi käyttää myös pantomiimileikissä, jolloin mukaan tulee kehollista ilmaisua.

Visuaalisiin keinoihin liittyen esiin nousivat myös erilaiset ammattilaisen mukana esimerkiksi avainnauhassa kulkevat tunnekuvat. Niiden hyvä puoli on se, että ne ovat saatavilla myös esimerkiksi ulkona ja retkillä, ja niitä voivat käyttää sekä lapset että ammattilaiset. Tuloksissa nostettiin esiin myös niin sanotut liikennevalokortit, jotka nekin kulkevat helposti mukana. Vihreä, keltainen ja punainen väri voivat kertoa esimerkiksi siitä, että menee hyvin ja on kivaa (vihreä), tai siitä, että täytyy hiljentyä tai ei ollut kivaa (punainen). Liikennevalokorttejakin voi käyttää sekä aikuisen että lapsen kommunikaation tukena.

Kuvataidekasvatus nousi tuloksissa tärkeänä ja monipuolisena kokonaisuutena, johon voi liittyä taiteen tarkastelua, keskustelua taideteoksista, ja taiteen tekemistä. Kuvataiteen lisäksi kuvakirjat korostuivat tuloksissa. Kuvakirjoja voi lukea myös ilman yhteistä kieltä, ja samalla kielikin tulee kuunnellessa tutuksi. Esimerkkeinä hyvistä kuvakirjoista tunnekasvatukseen liittyen nostettiin esiin Aaro Orava, Molli, Piki ja Ympyräiset -sarja.

7.5.4 Selittäminen ja sanoittaminen

Lasten tunneilmaisu on kokonaisvaltaista ja usein avointa sekä selkeää, joten aikuisen on usein helppo tulkita ja sanoittaa lapsen tunnetiloja. Tulosten perusteella yksi oleellisimmista menetelmistä vieraskielisten lasten tunnekasvatuksen tukemisessa on kaiken toiminnan ja tapahtumien sanoittaminen lapsille ja koko ryhmälle. Ammatillaisen tehtävä on sanoittaa lapsille, mitä ryhmässä tapahtuu, tai miten erilaisten tunnetilojen kanssa tulisi toimia. On syytä muistaa, että aktiivinen sanoittaminen on tärkeää kaikille lapsille, ei vain vieraskielisille lapsille.

Tulokset kertovat, että yleisesti ottaen kaikissa menetelmissä tärkeää on toisto ja aiheisiin palaaminen. Olisi tärkeää, että käsiteltävät aiheet kumpuaisivat mahdollisimman paljon aidoista tilanteista ja ryhmän arjesta. Tulosten mukaan on yleensä hyvä ajatus käsitellä aiheita yhdessä koko ryhmän kanssa.

Tulosten mukaan sen lisäksi, että ammatillaiset selkeyttävät, kiertävät ja hidastavat tarvittaessa, myös lapset voi opettaa tähän. Kommunikaation mukauttaminen auttaa kaikkia lapsia erottamaan puheesta olennaisen ja helpottaa ohjeiden seuraamista. Yhdessä voidaan testata esimerkiksi sitä, miltä tuntuu, jos ei ymmärrä kieltä, jota joku puhuu.

7.5.5 Nonverbaali viestintä

Nonverbaali kommunikaatio, kontakti ja vuorovaikutus ovat tärkeitä erityisesti, kun toimitaan vieraskielisten lasten kanssa, ja sitä tärkeämpiä, mitä pienemmistä lapsista on kyse. Tulokset osoittivat, että ilmeet, eleet, näyttäminen, osoittaminen ja kosketus ovat hyviä keinoja vahvistaa vuorovaikutusta ja ymmärtämistä sekä vieraskielisille, että muillekin lapsille ryhmässä.

Tulosten mukaan ryhmän tai yksikön omat, yhdessä sovitut eleet tai merkit voivat toimia hyvin lasten itseilmaisun tukemisessa. Esimerkkinä tästä on peukalo ylös tai alas – hyvin universaali ja selkeä merkki, jonka kaikki oppivat helposti. Peukalolla lapset tai ammatillaiset voivat antaa palautetta jostakin toimintahetkestä joko koko ryhmälle tai yksilöllisesti. Peukalomerkillä voi viestiä myös omasta tunnetilasta joko kysyttäessä tai muuten vain.

Tukiviittomat ovat yksi hyvä keino elävöittää, selkeyttää ja tukea sanallista kommunikaatiota. Tulosten mukaan tukiviittomat täytyy kuitenkin aina opettaa lapsille ennen, kun niitä voi tehokkaasti käyttää. Tämä johtuu siitä, että tukiviittomat, kuten kuvatkin, ovat symboleita, joita kukaan ei ymmärrä automaattisesti.

7.5.6 Vinkkejä ja materiaaleja varhaiskasvatuksen ammattilaisille

Tulokset osoittivat, että lasta tukemaan voi erityisesti varhaiskasvatuksessa aloitettaessa ottaa mukaan turvaesineen. Turvaesine voi olla pehmolelu tai muu tärkeä esine, joka muistuttaa kodista ja tuoksuu kodilta. Turvallisuuden tunne on oppimisen edellytys, mutta tulosten mukaan tuttuja esineitä kenties hyödynnetään turhan vähän siihen nähden, että niistä voi olla monille lapsille suuri apu etenkin uuteen ympäristöön totuttelussa.

Tutkimuksessa ei pyritty löytämään kaikkia olemassaolevia menetelmiä tai työkaluja vieraskielisten tunnekasvatuksen tueksi, vaan haluttiin kartoittaa joitakin toimivia vinkkejä. Tuloksissa nousivat esiin erilaiset varhaiskasvatuksen ammattilaisille hyödylliset materiaallipankit, kuten Papunet (2020), Viitottu Rakkaus (2020), Kielinuppu (2020) ja Boardmaker (Tobii Dynavox LLC 2020). Roihusten perhe -materiaali (Kipinäkeskus 2020) sekä KUTTU – Kuvin tuettu leikki (Elli Early Learning Oy 2020) olivat tulosten mukaan myös hyviä apuvälineitä vieraskielisten lasten kanssa toimimiseen. Vieraskielisten tunnekasvatuksen tueksi tarkoitettu kirja, Lapsen mieli, kieli ja kulttuuri (Niemi 2019), sai suosituksia, kuten myös Tunne ja turvataitoja lapsille -opas (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2019).

Tuloksissa ilmeni, että sosiogrammi on hyvä työkalu, jonka avulla ammattilainen voi kartoittaa lasten välisiä sosiaalisia suhteita ja ehkä huomata, jos joku lapsista on vaarassa jäädä ryhmän ulkopuolelle tai jäädä usein yksin. Sosiogrammien avulla voi selvittää myös lasten erilaisia rooleja ryhmässä, ja sitä, miten kukin lapsi asettuu ryhmään. Sosiogrammia suositellaan käytettäväksi säännöllisesti, esimerkiksi kaksi kertaa vuodessa. (Opetushallitus 2020a; 2020b.)

7.6 Muita tuloksia teemojen ulkopuolelta

Suunnittelun tärkeys on tulos, joka ei suoraan liittynyt kartoitettuihin teemoihin. Huolellinen suunnittelu korostuu myös tunnekasvatuksessa ja kielen opettamisessa, kuten kaikessa muussakin toiminnassa varhaiskasvatuksessa. Suunnittelussa on huomioitava se, että lapset voivat olla toiminnassa mukana omilla ehdoillaan.

Kun se on tarpeeksi hyvin mikä vaan suunniteltu, ja se aikuinen on miettiny sen, ja sitten myös se, että lapsi saa tulla siihen toimintaan omilla ehdoillaan, niin se kyllä sitten niinkun kantaa hedelmää.

Tulosten mukaan ammattilaisen vastuullinen rooli sekä ilmapiirin luojana että lasten kannattelijoina on hyvin tärkeä sisäistää. Ammattilaiset eivät saa jättää lapsia selviytymään yksin missään tilanteessa, oli kyse sitten kielen oppimisesta ryhmässä, tunnemyrskyistä tai kavereiden välisten konfliktitilanteiden selvittelyistä. Ammattilaisen velvollisuuksiin

kuuluu lisäksi rakentaa yhteys vanhempiin ja selvittää asiat, joita itse ei tiedä, ja jotka vaikuttavat lapsen tukemiseen.

Varhaiskasvatuksessa aloittamisen merkitys kävi ilmi tuloksissa. Selkeä ja hyvään kommunikaatioon tukeutuva varhaiskasvatuksen aloitus on tärkeä ongelmia ennaltaehkäisevä keino, ja hyvä aloitus korostuu vieraskielisten perheiden kanssa toimittaessa. Kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, kaikki osapuolet ovat uuden asian ja uusien ihmisten äärellä. Lapsi ja vanhemmat astuvat uuteen ympäristöön, ja ammattilaiset pääsevät tutustumaan uuteen ryhmän jäseneseen ja tämän kotiväkeen. Aloituskeskustelu on tärkeä, jotta ei tehtäisi virheitä lapsen kanssa vain siksi, ettei lasta tunneta. Varhaiskasvatuksen aloitus ja käytäntöjen perinpohjainen selittäminen auttaa luomaan hyvän vuorovaikutussuhteen vanhempiin. Hyvä, luottamuksellinen suhde taas avaa väylän puhua vaikeammistakin asioista, mikäli niitä jossain vaiheessa ilmenee.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimusongelma oli pilkottu kahteen toisiaan myötäilevään ja täydentävään tutkimuskysymykseen, joihin etsittiin vastauksia:

1. Miten vieraskielisten lasten tunnetaitojen kehittymistä voidaan tukea varhaiskasvatuksessa?
2. Minkälaisia keinoja, menetelmiä ja työkaluja vieraskielisten lasten tunnekasvatukseen on?

Tutkimuskysymyksiin oli vaikea löytää suoria vastauksia, sillä kasvatukseen liittyvät aiheet ovat hyvin monisyisiä. Niin tunnekasvatuksessa kuin vieraskielisyydessäkin yhteen kietoutuu monenlaisia asioita, joita ei aina voi tai ole syytä erottaa toisistaan.

Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä pyrittiin selvittämään, miten vieraskielisten lasten tunnetaitojen kehittymistä voidaan tukea varhaiskasvatuksessa. Tuloksista ilmeni, että yhteinen kieli helpottaa ammattilaisen ja lapsen molemminpuolista vuorovaikutusta, ja yhteisen kielen puute taas voi tuoda kommunikaatioon lisähaastetta. Kaverisuhteiden vuoksi tunnesanaston opetteleminen suomen kielellä on maahan muuttaneille lapsille tärkeää, koska taito sanoittaa tunteita helpottaa ymmärretyksi tulemista (Nurmi 2018, 8). Varhaiskasvatuksessa läpileikkaavia arvoja ovat moninaisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, ja lasten tulee saada tehdä valintoja riippumatta esimerkiksi kulttuuritaustasta tai syntyperästä (Opetushallitus 2018, 21). Varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on velvollisuus löytää keinot, joilla myös ryhmän vieraskieliset lapset pääsevät osalliseksi yhdenvertaista varhaiskasvatusta.

Yksi päälöydöksistä oli, että tunnekasvatusta ei tule lähestyä kielitaustan kautta, vaan kielitaito on vain yksi pieni osa lapsessa, ja jokainen lapsi on nähtävä ensisijaisesti yksilönä. Kielitaito tulee huomioida menetelmien valinnassa aivan kuten mikä tahansa muukin lapsen yksilöllinen tarve tai piirre. Jotta lapsi selviytyy varhaiskasvatuksessa päivittäisistä tunteita herättävistä tilanteista, hän tarvitsee työkaluikseen sekä rohkaisua tunteiden ilmaisuun, että tarpeeksi kaveritaitoihin ja tunteisiin liittyvää sanavarastoa (Nurmi 2018, 8). Kielitaidolla ja yhteisellä kielellä sekä tunteisiin liittyvän sanaston opettamisella on siis merkitystä tunnekasvatuksessa ja tunnetaitojen harjoittelussa, mutta ainoa ilmaisun keino kieli ei ole, ja varhaiskasvatuksessa on syytä hyödyntää laajasti ja luovasti muitakin ilmaisua tukevia menetelmiä sekä sanatonta viestintää. Kaikista tärkeintä tunnetaitojen kehittymisen tukemisessa on kuitenkin lämmin ja sensitiivinen vuorovaikutus sekä kannustava ilmapiiri. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset on velvoitettu luomaan sellainen ilmapiiri, joka kunnioittaa moninaisuutta (Opetushallitus 2018, 21).

Toisella tutkimuskysymyksellä pyrittiin selvittämään minkälaisia keinoja, menetelmiä ja työkaluja vieraskielisten lasten tunnekasvatukseen on. Tarkoituksena ei ollut listata kaikkia mahdollisia työkaluja, vaan kerätä joitakin suosituksia tutkimuksen haastatteluihin osallistuneilta asiantuntijoilta. Tuloksissa esitettyä listausta menetelmistä ei siis tule nähdä kaiken kattavana (kuvio 8). Tuloksissa oli hankala erotella vieraskielisille lapsille ja Suomen virallisia kieliä äidinkielenään puhuville lapsille sopivia menetelmiä, sillä kielitaustasta riippumatta lapset ovat yksilöitä, joilla on erilaiset tarpeet. Vieraskielisyys tuntui jaottelupeusteena välillä hyvin keinoitekoiselta, sillä useimmat tukikeinot sopivat aivan kaiken kielisille lapsille, eikä kielitausta tai -taito ole suinkaan ainoa menetelmien valintaan tai toimivuuteen vaikuttava asia. Kaikkien lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen tulee olla mahdollista riippumatta tuen tarpeesta tai kulttuurista (Opetushallitus 2018, 15). Hyvät tunnekasvatuksen menetelmät ovat kaikille lapsille hyödyllisiä, vaikka jotkut voivatkin olla erityisen tarpeellisia nimenomaan yhteisen kielen puuttuessa. Kuvat puhekommunikaation tukena ovat tästä hyvä esimerkki: kuvat ovat avuksi aivan kaikille lapsille, mutta auttavat erityisesti heitä, jotka eivät ymmärrä kieltä.

Tuloksissa erityisesti visuaaliset keinot korostuivat, ja toiminnallisia keinoja nostettiin myös paljon esiin. Lisäksi sanoittamiseen liittyviä ja nonverbaalin viestinnän keinoja suositeltiin kaikissa haastatteluissa. Helsingin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa mainitaan kielellisiä taitoja kehittävinä keinoina sanallistaminen, kielellinen mallintaminen sekä kuvat ja tukiviittomat (Helsingin kaupunki 2019, 30). Sanoittaminen, lukeminen ja monipuolisen kielen käyttö ovat osa kielitietoista varhaiskasvatusta. Kielen kehittymistä tukevat myös tarinankerronta, lorut ja laululeikit sekä asioiden nimeäminen. (Helsingin kaupunki 2019, 30.) Tutkimuksen tulokset kietoutuvat hyvin yhteen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa mainittujen keinojen kanssa. Tärkeänä tuloksena korostui ammattilaisen tietoinen rooli ja aito kiinnostus jokaista lasta kohtaan. Ilman toimivaa vuorovaikutusta ja pysähtymistä lasten äärelle menetelmät ja työkalut eivät voi toimia tarkoituksenmukaisesti.

9 YHTEENVETO

Keväällä 2020 vieraskieliset, suomea toisena kielenään puhuvat lapset olivat opinnäytetyön toimeksiantajan varhaiskasvatusalueella selvästi ylliedustettuina erityisen tuen hakemuksissa. Erityisen tuen hakijoista lähes puolet oli muita kuin suomen, ruotsin tai saamen kielisiä. On kuitenkin huomioitava, että nimenomaan tunnetaitojen pulmat eivät juurikaan esiintyneet syinä vieraskielisten lasten kohdalla erityisen tai rakenteellisen tuen hakemiseen.

Tutkimuksen aihetta ja rajausta kyseenalaistettiin, sillä kysymyksenasettelussa eroteltiin vieraskieliset lapset muista lapsista, mikä ei ole varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden hengen mukaista. Tuloksissa painottui erittäin vahvasti se, että lapsia tulee aina ensisijaisesti kohdella yksilöinä ottaen huomioon jokaisen yksilön erityistarpeet. Ketään ei siis lähikäsitteellisesti kohdata kielitaustan kautta, vaan tunnistetaan, että kaikilla lapsilla on haasteita, ja kaikki lapset ovat taustoineen uniikkeja. Kielitaitoon liittyvät mahdolliset haasteet tunnistettiin, mutta kieli ei kuitenkaan ole pääongelma vieraskielisten lasten tunnetaitojen pulmissa. Se, kuinka vahvasti tasa-arvoisen kohtaamisen periaate heijastui haastatteluissa kerätyssä materiaalissa, kertoo, että vieraskielisten lasten asemaa on aktiivisesti pohdittu ja yhdenvertaisuuden eteen tehdään töitä sekä käytännön menetelmien että asenteiden tasolla. Toki tutkimuksen otos oli hyvin pieni, ja haastateltavilla oli vieraskielisiin lapsiin liittyvää asiantuntemusta, mikä varmasti näkyi tuloksissa.

Tutkimuksen aiheella voi nähdä olevan merkitystä myös siitä syystä, että joissakin varhaiskasvatustyöyksiköissä ja päiväkodeissa vieraskielisten lasten kanssa toimimiseen on jo harjaannuttu, ja toisissa yksiköissä kokemusta ei välttämättä ole juuri lainkaan. Vieraskielisten lasten ja perheiden epätasainen jakaantuminen eri asuinalueille sekä erilaiset valmiudet vieraskielisten perheiden kanssa toimimiseen uhkaavat varhaiskasvatuksen tasa-arvoista toteutumista. Tämä on riski, jota olisi varmasti tärkeää pitää silmällä.

Koska nimenomaan vieraskielisten lasten tunnekasvatusta on tutkittu vähän, jatkotutkimukselle on runsaasti tilaa. Vieraskielisten lasten tunnekasvatus nähdään tärkeänä ongelmien ennaltaehkäisyn kannalta. Mikäli aihetta tutkitaan lisää, olisi syytä kiinnittää huomiota tarkkaan kohderyhmän rajaukseen, sillä vieraskieliset ovat suuri ja heterogeeninen ryhmä. Esimerkiksi pakolaistaustaisten lasten tunnekasvatus varhaiskasvatuksessa voisi olla potentiaalinen jatkotutkimusaihe, sillä juuri pakolaistaustaiset erityisenä kohderyhmänä nousivat haastatteluissa esiin usein. Jatkotutkimuksella voisi olla aiheellista selvittää myös vieraskielisten lasten vanhempien kokemuksia lastensa tunnekasvatuksesta varhaiskasvatuksessa. Tässä tutkimuksessa on keskitytty ainoastaan varhaiskasvatuksen asiantuntijoiden kokemuksiin ja näkemyksiin.

Opinnäytetyön tavoite oli tuottaa tietoa vieraskielisten lasten tunnekasvatuksesta. Opinnäytetyön tarkoituksena oli pyrkiä ehkäisemään vieraskielisten lasten tunneilmaisun ongelmia varhaiskasvatuksessa sekä ohjata huomiota mahdollisiin haasteisiin ja toimiviin tukikeinoihin tai -menetelmiin. Tarkoituksena oli myös parantaa vieraskielisten lasten kokemusta osallisuudesta ja edistää integroitumista yhteiskuntaan ja varhaiskasvatusryhmään.

Tutkimus kokonaisuudessaan saavutti asetetun tavoitteen melko hyvin, ja tutkimuskysymyksiin saatiin monipuolisesti ja riittävästi vastauksia. Aihe nähtiin ajankohtaisena, sillä vieraskielisten määrä Suomessa kasvaa jatkuvasti, ja myös tunnekasvatus on viime aikoina ollut pinnalla. Opinnäytetyö tarjoaa paljon ajatuksia tarkoitukseen liittyen, joten tarkoituksen toteutumisessa on tämän tutkimuksen myötä päästy alkuun. Tutkimuksen tarkoituksen toteutumista ei kuitenkaan tässä vaiheessa ole mahdollista arvioida, sillä tarkoitus on laaja, eikä se ole mitattavissa. Tavoite oli tuottaa tietoa, joka myöhemmin tukee vieraskielisten lasten tunnekasvatusta.

LÄHTEET

- Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ahonen, L. 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Tampereen yliopisto. Väitöskirja [viitattu 02.10.2019]. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98158/978-951-44-9971-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=7&zoom=auto>
- Arene. 2019. Opinnäytetyön eettiset ohjeet [viitattu 15.9.2019]. Saatavissa: http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene-opinnaytetyoprosessin-eettiset-suositukset_muistilistat-opiskelijalle-ja-ohjaajalle.pdf?t=1526903222
- Elli Early Learning Oy. 2020. KUTTU – Kuvien tuettu leikki [viitattu 25.5.2020]. Saatavissa: http://www.earlylearning.fi/product_details.php/kuttu-kuvien-tuettu-leikki
- Gyekye, M. & Ruponen, U-M. 2018. Suomi toisena kielenä: oppimisen haasteet, ohjaus ja pedagoginen toiminta. Teoksessa: Pihlaja, P. & Viitala, R. Varhaiserityiskasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus, 339-362.
- Haapsalo, T. 2016. Lapsen tunnekasvatus. Teoksessa: Haapsalo, T., Kirkkopelto, K. & Repo, L. 2016. Mun ja sun juttu! Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Seurakuntien Lapsityön Keskus ry, 16-17
- Halme, K. 2011. Maahanmuuttajataustaisten lasten kielikasvatus varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Teoksessa: Nurmilaakso, M. & Välimäki A.-L. (toim). Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia-Yliopistopaino, 86-101.
- Halme, K. & Vataja, A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Helsingin kaupunki. 2019. Maahanmuutto ja kotoutuminen [viitattu 31.05.2020]. Saatavissa: <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/tietoa-helsingista/tilastot-ja-tutkimukset/vaesto/maahanmuutto>
- Helsingin kaupunki. 2019. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2019-2020. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala [viitattu 20.5.2020]. Saatavissa: https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KasKo/vare/Helsinki_Vasu_FI.pdf
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Huhtinen-Hilden, L. & Karjalainen, A. 2019. Luova toiminta siltana itseen, toisiin ja osallisuuteen. Teoksessa Luovan toiminnan työtavat – Käsikirja sosiaali- ja terveystalalle. Toim. Karjalainen, A. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Jyväskylän yliopisto. 2019. Koppa. Tutkimusprosessi - Tutkimuksen toteuttaminen. [viitattu 30.8.2019]. Saatavilla: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-toteuttaminen>

Jääskinen, A-M. 2017a. Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen. Helsinki: Lasten keskus ja Kirjapaja Oy.

Jääskinen, A-M. 2017b. Mitä sä rageet? Tunteita sikanolosta sairaan siistiin. Helsinki: Lasten keskus ja Kirjapaja Oy.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja – sarja. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Kielinuppu. 2020 [viitattu 25.5.2020]. Saatavissa: <https://www.kielinuppu.fi/>

Kipinäkeskus. 2020. Roihusten perhe. Materiaalipaketti [viitattu 25.5.2020]. Saatavissa: <https://www.kipinakeskus.fi/tuotteet/roihusten-perhe/>

Kivijärvi, T. 2017. Vieras- ja monikielisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 250-262.

Kiviluote, J. 2019. Tunteet ja käyttäytyminen hallintaan varhaiskasvatuksessa. Tunnetaitojen opettaminen Aggression portaat – opetusohjelman avulla. Varhaiskasvattajan käsikirja. Turku: JK-Kustannus ja koulutus Oy.

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kuntaliitto. 2020. Kuntaliitto selvitti: Vieraskielisen väestön määrä yli kaksinkertaistuu vuoteen 2040 mennessä. Tiedote [viitattu 21.5.2020]. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/tiedotteet/2020/kuntaliitto-selvitti-vieraskielisen-vaeston-maara-yli-kaksinkertaistuu-vuoteen-2040>

Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Lajunen, K., Andell, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2019. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 25.5.2020]. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lantieri, L. & Goleman, D. 2012. Tunneälyn ja sisäisen vahvuuden kehittäminen. Keinoja tukea keskittymiskykyä ja rauhoittumisen taitoa. Opas kasvattajille. Parainen: Samsaraa Tasapaino-oppaat.
- Malinen, H. 2019. Anna lapselle ääni. Kieli- ja kulttuuritietoisuuden voima kasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Marjamäki, E.; Kosonen, S.; Törrönen, S. & Hannukkala, M. 2016. Lapsen Mieli. Mielen-terveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan. Suomen Mielen-terveysseura (nykyinen MIELI Suomen Mielen-terveys ry). Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Merikoski, H. & Pihlaja, P. 2018. Puheen ja kielen kehityksen tukeminen varhaiskasvatuk- sessa. Teoksessa: Pihlaja, P. & Viitala, R. Varhaiserityiskasvatus. Jyväskylä: PS-kustan- nus, 201-221.
- Mielen-terveystalo. 2019. Tunteet haltuun [viitattu 5.10.2019]. Saatavilla: https://www.mie- lenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielen-terveydesta/mielen-terveyden_vahvistaminen/Pa- ges/tunteet_haltuun.aspx
- Nurmi, R., 2018. Mielen-terveystaitoja maahanmuuttajaoppilaille (Mima) -tukiaineisto. MIELI Suomen Mielen-terveys ry [viitattu 7.9.2019]. Saatavilla: https://mieli.fi/sites/de- fault/files/inline/mima-tukiaineisto_09012019_verkkosivulle.pdf
- Nurmi, R. 2019. Lapsen mieli, kieli ja kulttuuri. MIELI Suomen Mielen-terveys ry. Helsinki: Painotalo Plus Digital Oy.
- Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018 [viitattu 10.9.2019]. Saatavilla: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitel- man_perusteet.pdf
- Opetushallitus. 2020a. Pedagoginen dokumentointi [viitattu 25.5.2020]. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/pedagoginen-dokumentointi>
- Opetushallitus. 2020b. Hyvät käytännöt – Sosiogrammi [viitattu 25.5.2020]. Saatavissa: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/sosiogrammi.pdf>

Ota koppi -ohjelma. 2020. Helsingin kaupunki. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Helsingissä [viitattu 30.5.2020]. Saatavissa: <https://www.otakoppi-ohjelma.fi/ota-koppi-ohjelma/esipuhe>

Papunet. 2020. Selkeää ja saavutettavaa viestintää [viitattu 25.5.2020]. Saatavissa: <http://papunet.net/>

Pihlaja, P. 2018. Sosiaalis-emotionaalinen kehitys ja sen vaikeudet. Teoksessa: Pihlaja, P. & Viitala, R. Varhaiserityiskasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus, 141-181.

Salovey, P.; Brackett, M. & Mayer, J. 2004. Emotional Intelligence – Key Readings on the Mayer and Salovey Model. New York: Dude Publishing. Saatavissa: https://books.google.fi/books?id=YVKmxr_D7yQC&lpg=SL19-PA81&ots=qAZ7e6MbnG&dq=John%20D.%20Mayer%20and%20Peter%20Salovey%20emotional%20intelligence%20model&lr&pg=PP1#v=onepage&q&f=false

Siira, J. & Saarinen, M. 2011. Tunnekartalle: tietoisempaan tunne-elämään. Helsinki: Kirjapaja.

Suomen Theraplay-yhdistys ry. 2020. Mitä on Theraplay? [viitattu 26.5.2020] Saatavissa: <https://theraplay.fi/theraplay-yhdistys/mita-on-theraplay-2/mita-on-theraplay/>

Tobii Dynavox LLC. 2020. Boardmaker [viitattu 25.5.2020]. Saatavissa: <https://goboard-maker.com/pages/what-is-boardmaker>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Viitottu Rakkaus. 2020 [viitattu 25.5.2020]. Saatavissa: <https://viitotturakkaus.fi>

Wendelin, M. 2019. Läsäolo tunnekasvatuksessa. Teoksessa: Nurmi, R. 2019. Lapsen mieli, kieli ja kulttuuri. MIELI Suomen Mielenterveys ry. Helsinki: Painotalo Plus Digital Oy, 9-22.

LIITTEET

Liite 1 Haastattelurunko

Haastattelun runko ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoitus on tietoa lisäämällä pyrkiä ennaltaehkäisemään vieraskielisten, varhaiskasvatusikäisten lasten tunneilmaisun vaikeuksia ja tarkastella menetelmiä, joilla tämän kohderyhmän tunnekasvatusta voitaisiin tukea. Tiedon lisäämisen kautta pyritään helpottamaan vieraskielisten, varhaiskasvatusikäisten lasten ymmärretyksi tulemistä, osallisuutta ja integroitumista varhaiskasvatusryhmään.

Opinnäytetyön tavoitteet:

- Tuottaa tietoa siitä, miten vieraskielisten lasten tunnetaitojen kehittymistä voidaan tukea varhaiskasvatuksessa
- Kartoittaa vieraskielisten lasten tunnekasvatuksen nykytilannetta varhaiskasvatuksessa
- Kartoittaa menetelmiä ja pedagogisia ratkaisuja, joita vieraskielisten tunnekasvatuksessa on kokeiltu, ja menetelmiä, jotka asiantuntijat näkevät potentiaalisesti hyväiksi tai kokeilemisen arvoisiksi

Kysymykset:

- Vieraskielisten lasten tunnekasvatus
  - Mitä ajatuksia tutkimuksen aihe sinussa herättää?
  - Käytännön kokemuksia aiheeseen liittyen?
  - Aiheen merkitys käytännössä?
  - Otetaanko vieraskielisten lasten suomen kielen kehityksen tukemisessa riittävästi huomioon lasten tunneilmaisun tukeminen?
- Erityisen tuen tarpeet
  - Vieraskielisten lasten tunnekasvatuksen erityistarpeet? Onko niitä, millaisia?
    - Miten vieraskielisyys vaikuttaa tunteiden ilmaisuun varhaiskasvatuksessa? Vaikuttaako?
  - Onko vieraskielisten lasten tunnetaidoissa havaittu käytännössä haasteita?
    - Minkälaisia?
    - Miten haasteet ilmenevät?
    - Haasteiden yleisyys?
- Menetelmät ja pedagogiset ratkaisut
  - Käyttämäsi tukikeinot, työkalut? Mikä toimii, mikä ei toimi?
  - Ajatuksia muista mahdollisesti toimivista menetelmistä/työkaluista?
  - Vieraskieliset lapset ryhmän jäseninä – miten taataan kaikille mahdollisuus tulla ymmärretyiksi?

- Muuta lisättävää / sana on vapaa!
  - Kysymyksistä nousseita ajatuksia/ideoita?